

UNITÁRIUS SZÓSZÉK

Megjelenik negyedévenként. = Előfizetési ára évi 100 Leu.

KIADJA:

AZ EGYETEMES UNITÁRIUS LELKÉSZKÖR.

SZERKESZTI:

BENCZÉDI PÁL

alsóboldogfalvi lelkész.

TARTALOM:

IMÁK:

Reggeli ima — <i>Árkosi Benedek—Nagy Dénes</i>	3
Ima — <i>Dr. Varga Béla</i>	5
Ima — <i>Szent-Iványi Sándor</i>	7
Vasárnapi ima — <i>Dawson—Benczédi</i>	8

BESZÉDEK:

A folyóvíz mellé ültetett fa — <i>Szent-Iványi Sándor</i>	10
Evangeliumi bátorság — <i>Geréb Zsigmond</i>	16
Farsangi beszéd — <i>Fekete Lajos</i>	21
Az önfegyelem — <i>Útő Lajos</i>	24
Adjad a te szívedet nekem — <i>Dobai István</i>	29
Maradj velünk, testvér! — <i>Weress Béla</i>	33
Egyházi beszéd — <i>Sigmond József</i>	38

HUSVÉTI BESZÉDEK:

Keressük a feltámadott, az élő Idvezitőt — <i>Csifó Salamon</i>	41
Megelevenednek-e a halottak — <i>Benedek Gábor</i>	46

SZEMLE:

Liturgiánk reformja — <i>Máthé Sándor</i>	52
Bucszó. Előfizetések nyugtázása. Szerkesztői izenetek	63

XXII. kötet.

1930. jan.—márc.

1. szám.

UNITÁRIUS SZÓSZÉK

Megjelenik negyedévenként. = Előfizetési ára évi 100 Leu.

KIADJA:

AZ EGYETEMES UNITÁRIUS LELKÉSZKÖR.

SZERKESZTI:

BENCZÉDI PÁL

alsóboldogfalvi lelkész.

Globus-nyomda, Odorheiu-Székelyudvarhely.

1930.

Reggeli ima.

Pásztoroknak pásztorai, örök mindenható nagy Isten! ki parancsoltad, hogy a sötétségből világosság legyen és a fényes napot az égre felhozád, ki mindezékért egyedül vagy imádásra méltó s kit leborulva imádni meg nem szűnnek általad teremtett népeid, ime mi is, a te szentegyházad gyarló szolgálói, hívő népednek pásztorai, egybegyültünk e szent helyen, hogy áldjunk téged és dicsőítsük a te nagy neved, hogy kimentettél minket a sötétségnek tévelygéseiből és a te nagy jóvoltodból nekünk világosságot támasztottál.

Hálát adunk szent felségednek s örömmel dicsőítjük isteni nagy nevedet, hogy minket új életre elevenítettél s az örök élet tudományával megékesítettél. Áldassék a te neved nemzetiségről-nemzetségre, hogy a te nagy irgalmasságod szerint nem büntettél meg minket örök sötétséggel és vaksággal a mi hátlanságainkért, hanem vigyázásra intettél minket a gonosznak ellenünk való hatalmas szándékai ellen. Áldunk téged, mert te velünk vagy napjainkban, mikor munkálkodunk és éjszakáinkban, mikor pihenünk, velünk vagy a boldogság és béke idején épen úgy, mint veszedelmeinkben és el nem hagysz minket.

Mikor a világ veszedelmes útaira, mint a pásztor nélkül való nyáj, elszéledtünk volt, te minket szent fiad által megkerestél és az üdvösségnek ösvényeire vezéreltél. Óh nagy Isten! Minden gyarlóságainkat elnéző kegyelmes atyánk, ki annyira szerettél minket, hogy a te szent fiadat adtad nekünk, hogy valaki hiszen őbenne, el ne vesszen, hanem örökélete legyen, könyörgünk szent felségednek, ne nézd a mi bűnös, háladatlan voltunkat és a te szent tiszteletedben és szolgálatodban való restségünket, hanem inkább légy kegyelmes hozzánk, gyarló

szolgáidhoz, mert ime uram, kész a mi szivünk akaratodat cselekedni, készek vagyunk utaidon járni, parancsaidat megtartani s törvényeidet tisztelni, de mivel hogy gyarlók és erőtlenek vagyunk, adjad nekünk bőszéggel a te kegyelmedet és a jóra és az igazra vezérlő szent lelkedet, melyet megígértél volt mindazoknak, valakik tégedet szeretnek és tiszta szívből keresnek. Mi pedig téged és a te szent útaidat kerestük mindörökké és most is ugyanazt keressük jó Atyánk! a te házadnak dolgaival akarunk foglalkozni, a mi terheinket és kötelességinket akarjuk emlegetni és azoknak teljesítésére magunkat készíttetni, teremts hát bennünk a te dolgaid iránt fogékony szívet és a te anyaszentegyházad és annak hiveiért, a te népedért munkálni tudó, minden áldozatra kész lelket, hogy a te szent fiad által előnkbe irt parancsolatidnak útáiban serénységgel és buzgósággal járassunk, csak tenéked éljünk s mindenekfelett a te akaratodnak teljesítésében és követésében legyen minden gyönyörűségünk. Oszlassad elménknek homályát, hogy megismerve a mulandó életnek rövid voltát és e csalárd világnak haszontalanságát, téged olthatatlan buzgósággal szolgáljunk, ama boldog jövő életnek reményében, melyet ígértél vala azoknak, kik szeretnek téged és megtartják a te parancsolataidat. Plántálj olyan indulatokat a mi sziveinkbe, hogy alázatosságban és szelidségben járjunk előtted, téged mindenekfelett és felebarátainkat, mint magunkat, úgy szeressük. S mivel sok nyavalják és háboruságok vannak, Óh Uram! a te kevés számú hiveiden, adj erősséget és tökéletességet benned való bizodal-munknak, hogy a mi mindennapi keresztünket békével és botránkozás nélkül viseljük.

Jó Atyánk! ki hiveidnek örökös oltalmat ígértél, ki nem engedted az egy országból a más országba, egy nemzetség közül a más nemzetség közé került, bár kevés számú hiveidnek, hogy senki ártana nekik s érettük még a királyokat is megdorgáltad, mondván: a te felkent népeidet ne illessék és ne árthassanak a te prófétáidnak: óh legyen mostan is örök atyai kegyelmed Uram, a te népeden, kik erőtlenek és megfogyatkoznak. Parancsolj e világ fejedelmének a te hatalmas szóddal, lágyítsd meg szívet, hadd térjen tehozzád és ismerje meg a te örök nagy hatalmadat és lágyuljon meg szivük mindazoknak, kik kegyetlenek és érzéketlenek, hogy ne kergetői, hanem védő szárnyai legyenek a te kicsiny számú, de nehéz

sorsu hiveidnek, kik közül némelyek kietlen pusztákon bolyongnak, némelyek sötétségben és a halál árnyékában ülnek, megkötözletvén keserüséggel és vassal. Könyörülj Uram a te népeden, a te nyomorult keresztényiden, mert megfogytak a te szenteid és meglankadott a szeretet az emberek fiai közt. Oh, gyujts hát fénylő csillagokat nemzeti és egyházi létünk bús, sötét éjszakájában, kik fényükkel beragyogják előttünk az utat, oh ragyogtasd fenn továbbra is az emberiség életegén ama fénylő napokat, kiket e világ világosságául adtál.

Oh adj a mi népünknek, adj a mi egyházunknak bölcs vezetőket, kik mindig a legegyszerűsebb, a legigazibb úton vezessék anyaszentegyházunk dolgait és hiveit; és adj a bölcs vezérekre hallgató, a jó pásztorokat követő hűséges nyáját, kik megértve nehéz helyzetünket, legyenek egymáshoz jó akaratú, anyaszentegyházunk iránt törhetetlen szeretettel és lankadatlan áldozat-készséggel s buzgósággal, a te gondviselésed és egy jobb jövő iránt feltétlen bizalommal, hogy így jöjjön egy jobb kor, mely után buzgó imádság epedez százezrek, milliók ajakán és jöjjön el a te országod miközénk, melyért mindennap imádkozni tehozzád soha meg nem szűnünk: Miatyánk, ki vagy . . .

Árkosi Benedeknek 1575-ben kiadott imáiból átirta és közli:

Alsójára.

Nagy Dénes.

Ima.

Örökkévaló Isten, mennyei édes Atyánk!

Szent öröm érzése hatja át szívünket, hogy ismét megjelenhettünk a Te színed előtt. A mindennapi élet gondjai és nehézségei után mindig jól esik nekünk szent oltárod zsámoltyához leborulni, hogy erőt és vigasztalást találjunk Nálad a szeretet és jószág kiapadhatatlan forrásánál.

Földi életünk legdrágább kincse, lelki világunk fénylő sugara Te vagy, oh mindenható Isten. Feléd fordul tekintetünk, ha fürkésszük a világegyetem titkait, ha nem tudjuk megtalálni lelkünk nyugalma a sok kísértésben és megpróbáltatásban — s a te áldó kezed mindig fölemel bennünket, támogat és megerősít az élet nehéz küzdelmeiben.

Te vagy a mi reménységünk a reménytelenség sötét napjaiban. Ha mindenki elhagy minket s ha az emberi gyarlóság gáncsot vet a legnemesebb törekvésnek — mindig hisszük, tudjuk, hogy Te állasz mögöttünk, végtelen jóságod oltalmaz minket, mely sohasem hagyja elbukni a szentet, a jót és az igazat s nem hagyja urrá lenni a gonoszt.

Óh engedd, mennyei édes Atyánk, hogy napról-napra erősebbek, szilárdabbak legyünk ebben a hitben, hogy inkább megvilágosodjék előttünk életünk célja és értelme, amely nem lehet más, mint Te benned élni, céljaidat előmozdítani s a Te nagy és szent Neved dicsőségét alázatos lélekkel szolgálni.

Buzgón imádkozunk Hozzád ezért a hitért, szent lelked segítségével különösen a mai ünnepnapon, amidőn Szent egyházad vezetői és hivei összegyűltek, hogy építsék a Te országodat. Óh áldd meg őket bölcsességgel, szeretettel és egyetértéssel, hogy tegyenek bizonyosságot a bennük lakozó szent lélek erejéről ezután is, amint az elmúlt napokban tették.

Buzgón imádkoztunk Hozzád jó Atyánk, fiatal lelkésztársainkért, akiket eljuttattál odáig, hogy szent fogadalommal kötelezzék el magukat arra szolgálatra, amelyet Jézus jelölt ki számukra. Esdve kérünk, áldd meg őket a szolgálatnak lelkével, hogy a Krisztus keresztjét vállukra véve, rendületlen hittel és bátorsággal őrizzék a nyáját, amelyet Gondviselésed rájuk bizott.

És áldd meg az agg főpásztort, akit sok öröm és bánat között oly hosszú ideig megtartottál, hogy teljes legyen öröme ebben a napban, amidőn megáldja és útjukra elbocsátja választottaid ifju seregét, hogy küldhessen még sok buzgó imádságot Hozzád az Egyház féltett jövőjéért, az igazság diadaláért, a Te országod eljöveteleért.

Légy áldott kifogyhatatlan áldásaidért, de mindenek felett Jézusért, akitől megtanultunk Téged, mint Atyánkat szeretni, embertársainkat, mint testvéreinket megbecsülni. Az ő nevében kérünk, hallgass meg könyörgésünkben Ámen.

Kolozsvár.

Dr. Varga Béla.

Ima.

Ó Isten, Te vagy a világosság, a bölcsesség, szépség és igazság örök szent forrása, kezdet és végnélküli egyetlen egy Isten! Te vagy a mi Atyánk! Te vagy a mi csalatkozhatatlan reménységünk, szívünk öröme, melyből soha ki nem ábrándulunk! Téged dicsőítünk minden érzésünkkel és minden erőnkkel s a mi Téged-dicsőítésünk hálaadás. Kezeinket összefogva s lelkünket hozzád emelve vágyunk Utánad, a Te szent közelségedbe jutni, hogy hálánkat elmondhassuk, tolmácsolhassuk Neked. Ó, de hogyan is tudnók felsorolni mind azt a sok jót, amit velünk műveltél, hiszen amit látva-látunk és érezve-érezünk, az is kibeszélhetetlenül mély és sok, hát még azok, amiket gyarló emberi elménkkel fefogni sem birunk, mennyi lehet? Azért hálánk tolmácsolása helyett csak dicsőíteni tudunk Tégedet.

Életünk gazdag tapasztalata gyanánt látjuk, hogy minden korban és minden időben az emberek fájó szivei menedéket találtak Benned s hogy ádtad minékünk az imát, mellyel ezt a szentséges menedéket megközelítsük. Zivataros, szilaj búval terhelt lelkünk kicsordúl néha, mint egy túltöltött pohár és mi nem tudhatjuk, vajjon a mi imádságunk följegyeztetett-e valahol, kérésünk teljesítése megígértetett-e valaha? Azt sem latolgatjuk, adatott-e meg valami egyáltalán, vagy soha, vagy semmi sem adatott? Hanem, hogy érezhettük saját lelkünket a Te jelenlétedben, hogy vehettünk valamit magunkra a Te szent világosságodból, hogy sejthettünk valamit a Te gondolataidból s hogy szent lelked homlokon csókolta a mi lelkünket — azt hálásan köszönjük. Valljuk: ebben a mi imádságunk meghallgattatott.

Nem is kérünk mi Tőled imáinkban földi javakat, mulandó nyereségeket. Csak egyet kérünk: engedd, hogy érezzük lelkünkben a Te szent közelségedet.

Nem remegünk a holnap borzalmaitól: hiszen Te úgy vigyázol ránk, mintha csak egy volna az, kire gondodat fordítani kell és nem százmillió.

A világ ridegsége nem borzongat: jobban szeretsz Te minket, mint mi valaha is tudnók, hogyan szeressük magunkat.

Ó engedj közeledbe, hogy égessen fel a Te szent szerelmed minden kicsinyességet, bűnt és irigységet a mi lelkünkben.

Im, hozzád imádkozunk és csak szent lelkedet kérjük részünkre. Itt ajánljuk sziveinket, mint valaha horgonyra vetett, üres hajókat. Töltsd meg szent lelkeddel, bontsd ki vitorláikat, oldozd fel horgonyaikat s úgy engedj a nagy élet zúgó vizeire, melynek túlsó partján béke, boldogság és a Veled való egyesülés vár. A názáreti Jézus tanított Téged megismerni és így ismerni meg, azért kérünk az ő nevében, hallgasd meg a mi imádságunk.

Kolozsvár.

Szent-Iványi Sándor.

Vasárnapi ima.

Az Úr teljesíti az őt félőknek kívánságát, kiáltásukat meghallgatja és megsegíti őket (Zsolt. 145. 19.) Oly boldogító tudat az, hatalmas Isten, hogy teljesíted azoknak kérését, akik Hozzád imádkoznak. Remegve borulunk le előtted, mert kérésünk tárgya sokszor nem olyan, hogy azzal elődbe állhatnánk. Taníts meg hát minket az igazságra, hogy Te teljesíted azoknak kérését, akik félik a nevedet. Taníts meg arra, hogy öntsük ki előtted, édes atyánk, Teremtőnk előtt szivünk igaz gondolatait.

Óh bárcsak olyan gondolataink lennének mindig, amelyek a te tiszta akaratoddal nem ellenkeznek... Előtted kedves, ha bölcsességért, szeretetért és jóságért imádkozunk, mert te magad is az vagy. Vizsgáld meg, óh Uram, sziveinket és taníts meg, miként vizsgáljuk meg rejtett kívánságainkat? Te mindent tudsz, ismered még a legrejtettebb gondolatainkat is. Ha úgy találod, hogy a világi hírnevet jobban kívánjuk, mint a csendes, zajtalan becsületességet: gyakorolj kegyelmet fölöttünk. Ha azt látod, hogy az emberek dicsérete kedvesebb előttünk, mint a lelkiismeret jóváhagyása: légy irgalmas irántunk. Ha azok akarunk lenni, amit a világ nagyságnak s nem azok, amit az erkölcsstan jóságnak nevez: légy irgalmas irántunk. Ha valaha rosszat kívántunk embertársainknak, légy irgalmas és adjad, hogy tanuljuk meg: aki nem szereti felebarátját, nem tudja szeretni Istenét. Segíts meg, hogy keressük, kutassuk lelkünk mélységeinek rejtett igazságait, míg végre igazi emberi voltunk tudatában, az ihletés perceiben elmondhassuk, elődbe tárhaszuk kérésünket.

Óh Isten, midőn olyant kérünk, ami nem jó minckünk: szánakozzál rajtunk és ha olyat kérnénk, amivel nem az emberiséget szolgáljuk: tagadj meg minket. Ha hosszú, csendes és zavartalan életet kérünk s ha Te is jónak látod megadni: hallgassad meg könyörgésünk. Nem kérjük a fájdalmat, a rövid életet, a szegénységet; ezek a könyörgésnek nem természetes tárgyai; legyen meg mindenkor a Te akaratod. De a bölcsesség, bátorság, tisztesség, csöndes, nyugodt lélek, nyílt szív, tiszta kéz, a barátok és a barátok iránt való szeretet — mind a Te jóságodnak és szeretetednek adományai — add, óh add osztályrészüül ezeket minckünk, óh mennyei atyánk, hogy az élet vége felé találjuk meg a békét, a Te áldott napfényedet az élet estvéjére s a Te akaratodban való megnyugvásban hunyjuk le szempilláinkat.

Igy vezess, oltalmaz, kormányozz minket, hogy gyöngé akaratunknak minden hibái és gyarlóságai ellenére is eljuthassunk a legfőbb jóra, mikor is a halál kapuján át beléphetünk az örökkévaló béke országába. Ezeket kérjük, ezekben hallgass meg a mi Urunk, Jézus Krisztus nevében. Ámen.

Dawson után: B. P.

A folyóviz mellé ültetett fa.

Zsolt I. 1—3.

Az első zsoltár költői szavait olvastam fel előttetek, kedves testvéreim. Érzitek-e azt a szellőt, mely e régi templom falai között, megbarnult hátu padjaink fölött, szíveinken átsóhajt a szavak nyomában? Messziről indult ez a szellő, évszázadok, sőt évezredekén túlról. Onnan, ahol hajdan egy ellenségektől körülvelt nép szíve jajongásával hívta az Istent. Onnan, ahol egy látószemű király háza jövőjéért versbe szedett imákkal lágyítgatta a sorsot. Onnan, ahol papok és irástudók még szentté tudták tenni a költészetet, ahol még a költők is papok és próféták, látnokok és Isten szolgái, tiszták és mocsoktalanok voltak. Judea sikságairól, Galillea dombjairól, Jeruzsálem sziklái közül zeng felénk ez a szellő, egy ezeréves nép bölcseletté finomult bánatát és imádsággá tisztult örömeit tolmácsolva nekünk. Minden benne foglaltatik, ami egy ember lelkében valaha csak lángot vetett: bűnbánó énekek, csatadalok, megnyegzői örömujjongás és fájó halott-síratás, pusztában vándorló, eltévedt lelkek segélykiáltásai és hozsannák a megtalált oázis szélén, áldott, friss források mellől!

S mintha a hajdani zsoltáréneklők törékeny hangjait örökévaló hozsánákká erősítette volna az Úr, átsüvített ez a 150 zsoltár a világ népeinek történelmi századain. Mindenütt hallatszik ez a zsoltár, ahol csak Istenben hívő emberek élnek, bátorítva, vigasztalva, reményeket keltőn.

Emlékeztek! Valamikor a mi népünk ajakán is zengett a zsoltár. Harcban és viharban edzett őseink zsoltáros nép voltak, csatamezőn ezeket dalolták, otthon ezekben adtak hálát,

a múlt dicsőségét Dávid királlyal emlegették, s a jövőjük egén tornyosuló felhők mögé is zsoltárunk szárnyán pillantottak bele. Hitvallók, reformátorok ezeket dalolták, ha szenvedés, halál elébe mentek s a megkínzott protestáns gályarabok ajakán hányszor, de hányszor csengett a zsoltár megcsendesedett vizek fölött, ha feljött a csillag és elpihent a korbács! Óh, mennyi bánat, mennyi imádság, egy másik ezeréves nép százados keservei, megvigasztaltatásai és hálaadásai zokognak felénk a zsoltárok dallamos sorai közül!

Hát ti, késő utódok, hogyan hallgatjátok ezeket a zengő sorokat? Azzal a gondolattal-e, hogy ezek egy idegen nép idegen vallásának bölcselmei csupán? Azzal az érzéssel-e, hogy a mai költők másként dalolnak? S hogy a ti verseitek más üzeneteket irnak?

Óh, nyissátok meg szíveiteket e zengő sorok előtt, úgy tegyetek, mint a fiu, ki atyjának hozzáírt utolsó levelét a temetés után megtalálja, s omló könnyekkel, forró csókokkal árasztja el a drága sorokat! Úgy tegyetek, mint a messzi utazásról hazatért utód, kik ősei összeomlott hajléka előtt elgondolkozva megáll, míg egyszer csak észrevesz egy megsárgult lapú könyvet a törmelék között, s zokogva csókolja össze az apái kezétől is forgatott lapokat! Úgy fogadjátok ezt a zsoltárt, mint őseinktől ránk hagyott drága ajándékot, mely annyi véres század viharain által hozzánk érkezett tanácsadóul!

I.

Arról beszél ez a zsoltár, hogy ki a boldog ember? Boldogság!? Az örök emberi élet célja, egy szemeink előtt lebegő ábránd, mely sokunknak életében mindig csak ábránd marad! Ha gyermekkorunk meséi egy percre valósággá lennének, s valami hatalmas király kihirdetné, hogy ő mindenkit boldoggá fog tenni, aki megmondja: mit kíván — olyan népvándorlás lenne, amelyet ez a föld még sohasem látott! Óh, hogy jönnének az emberek csillogó szemekkel, kapásra nyitott tenyérrel ide, mind-mind, elmondani: hogyan lehetne őt boldoggá tenni, nagy vagyont, nagy dicsőséget, sok-sok földi gyönyörűséget kérnének — csak az első zsoltár boldoggá tevő ajándékát nem kérné talán senki! Mindenik akarna, kérne valamit, valamit mástól, az élettől, az Istentől — csak saját magát nem kérné — talán senki! S óh, milyen idegenül néznének erre a zsol-

tárta, ha eléjük olvasná azt valaki! Mit, hogy ez nem azzal kezd: *igen*, ezt, meg ezt adom nektek, hanem rájuk pirít és rájuk dörög: csak az lehet boldog, aki *nem* jár gonoszok tanácsára, *nem* áll meg a bűnösök útján, s a csúfolódók székébe nem ül!? Micsoda ósdi könyv is a Biblia, s milyen idejét múlt bölcselkedés ez a zsoltár! Hát nem tudja ez, hogy az emberi boldogság igennel kezdődik, hogy gyűlöletes dolog nemeket hallani, hogy még az igen is csak legfeljebb kezdésnek szép s az egyetlen okos szó a „több”, több gazdagság, több pénz, több dicsőség, több gyönyör?!

Pedig a Biblia legsúlyosabb mondásai mind-mind nemmel kezdődnek mégis. A Mózesi parancsolatok tíz törvénye között csak egy van, ahol a hangsúly nem a „nem”-re esik. Jézus is így fogadja a mennyország boldogsága után vágyó embereket: Nem mindenki, aki mondja: Uram, Uram, megyen be a mennyeknek országába! Aki követni akar, *tagadja* meg magát, vegye fel az ő keresztjét és úgy kövessen engem!

S ó, mennyire szükség van a „nem”-re ezéknél az újkori boldogságkeresőknél! Hiszen aki boldogságát pénzben, vagyonban, földi gyönyörökben keresi, borzalmas mélységek szélein kószál, elébb-utóbb rálép arra az útra, amelyen a gonoszok tanácsa, bűnösök útja és csúfolódók széke mind-mind lefelé vezető, romlásba torkolló lépcsőfokok!

Ugyan mi értelmük lehet e fogalmaknak, hogy az első zsoltár csak azokat nevezi boldogoknak, akik nem rabjai, s nem is urai ezeknek? Lehetne ezt a három fogalmat úgy tekinteni, mint az emberi élet anyagi vágyainak lépcsőfokait. Azt mondhatnók: íme, ti, akik pénzben, hírből és gyönyörben keresitek a boldogságot, ráléptek egyenként mind a három lefelé vezető fokozatra. Először csak meghallgatjátok a gonoszok tanácsát és megpróbáljátok boldoggá lenni tiltott úton. Azután meg erkölcsi erőtök elhagy, a lelkiismeret szava elnémul lelketekben s ti megállotok a bűnösök útján, a megjavulás, a feltámadás reménye nélkül. Végül pedig a csúfolódók székébe ültök, hangos szóval gúnyoljátok azokat, akik az erény és becsület útján megmaradtak, nem elég, hogy ti elbuktatok, de csúfolódásokkal megölitek azokat is, akik még eddig éltek, tiszták voltak és feltétel nélküliek! S vajjon boldogok lesztek-e ti akkor? Minél lejjebb, annál reménytelenebb s minél reménytelenebb, annál átkozottabb az élet! Képzeld el magadnak egy

olyan világot, ahol nincs becsület, nincs tisztaság, nincs barátság, nincs jószág — vágytok-e oda? Mert ezek a lépcsőfokok ebbe az országba vezetnek téged.

Ám a zsoltáriró még mélyebbre mutat s azt mondja: ez a három lépcsőfok a népnek halálához vezet! A héber eredeti így írja ezt a szót, amit a magyar Biblia „gonoszok“-nak fordít: törvénytelen! S a zsidó horizontra körös-körül égő határok tűzfénye velődött, az erdők mélyén és a bércek csúcsain egyaránt hallatszott a közeledő ellenség robaja s bent a pusztulás szélén álló ország szívében kitermelődött egy átkos fajta: a törvénytelen. Akik nem ismertek magukra nézve kötelezőnek semmiféle törvényt, akik nem látták azt az igazságot, melyben egyesülve, talán még szabadulhat a nép. Akik az eléjük tárt veszedelemre tele torokkal rákacagtak s akik a körülhordozott véres kardhoz hozzádobálták kiürített boros üvegeiket. Egy megváltó gondolatuk nem volt és mégis egyre hangzott a szavuk forumon és zsinagógában. Mint egy kormány nélküli hajó, ide-oda libegtek az élet óceánján s utasokat hivogattak magukkal mégis! Ó jaj annak, ezerszeresen jaj! aki jár eme gonoszok és törvényteleniek tanácsán, aki a vész órájában csélcsep vigadozásba kezd s a bűnösök, zavarosban halászók, egy nemzetóriás apró hullarablói útján megáll!

S ha mindez nem elég, de a csúfolódók székébe is ül s káromol Istent, egyházat és hazát, gúnyolja azokat, akik mentésre sietnek s a maga cinikus élcein gyönyörködik! Ismertek-e ilyeneket? Emlékeztek-e? Minden nép vészes óráiban akadnak ilyen törvényteleniek, egy nemzedék ereiben megmérgezik a vért s ássák, egyre ássák a sírt önmaguk és fajtájuk alá! A béke napjaiban elpuhult nép elfelejti lassanként Istennek áldó szent törvényét s talán hallgat a gonoszok tanácsára, a bűnösök útján megáll s maga is a csúfolódók székébe ül. S akkor egyszer csak összeomlik egy ország, egy egyház, egy társaság, egy ember — anélkül, hogy valaki is boldog lett volna, míg százezrek váltak hontalanná, szegénnyé és nyomorulttá!

II.

De hát mit mond az „igen?“ Mert bár minden nagy eszme „nem“-mel kezdődik is, igazán korszakalkotóvá csak akkor válhatik, ha „igen“-ben folytatódik tovább. Az „igen“ továbbra is az Úr törvényéről beszél. Azt mondja, hogy csak az az ember

ber boldog, akinek az Úr törvényében van a gyönyörűsége. Mi ez a törvény? Szeretet? Igazság? Bosszuállás? Mindenik és mégis egyik sem ezek közül. Hanem az a valami, amely ott húzódik meg, mint egy vörös fonál, mindháromnak a mélyén s amely minden vallásnak és igazi filozófiának alaptörvénye volt eddig: ez az igazság végső diadala! Az hát a boldog ember, aki ebben a törvényben leli gyönyörűségét, aki hiszen abban és aszerint cselekszik is! Dehát van, aki nem hisz ebben? Nézzetek körül látó szemmel s kényszerülve lesztek ezt kérdezni inkább: Van-e, aki hisz még ebben? Nem úgy viselkedik-e minden ember, mintha koporsóba készülne szállani? Nem úgy járnak-e a férfiak, mintha rabláncot éreznének lábaikon s a nők, mintha Heródes hóhérai várnának magzataikra a Holnap küszöbén? Nem adják-e fel naponta egyre többen a reményt s nem a szemeink előtt lépik-e rá egy egész nemzedék lassan, de szinte feltartóztatlanul a reménytelenség küszöbén át zsoltárunk lépcsőfokaira?

Pedig vajjon hiába emlegettem-e a gályán is zsoltárt énekelő protestáns vértanukat s a babiloni csendes vizek mellett is szikla hitű Izrael népét? Ó, akarjatok boldogok lenni, ti csüggedt szemű, unitárius ifjak s tanítsátok meg ez öregeket is Isten törvényének áldott gyönyörűségére. Tanuljátok meg, hogy milyen különbség rejlik egy biztos aratásra kaszáló, lendületes férfikar és egy esőt kémlelő, jégtől remegő, túnya kéz között! Hogy az, aki Isten törvényében leli gyönyörűségét s hiszen az igazság elkerülhetetlen győzedelmében, szilárd, bár kemény bércekre hág, ahonnan majd szabadon nézhet a felkelő nap szemébe, míg aki nem hisz, homok ösvényre lép, mely szétmállik lábai alatt s ő a semmiségbe ér el. Kétféle törvény van, afia, a világ törvénye és az Úr törvénye. A világ törvénye: ki tudja mit hoz a holnap, szakaszd le hát minden órának virágát, élvezz, tékozolj, csak saját hasznodra nézz! És az Úr törvénye: a jó és az igaz diadalt ül, légy hát jó és igaz, bátor harcosa az eljövendő holnap biztos győzedelmének!

*

Aki az Úr törvényében gyönyörködik éjjel és nappal, olyan lesz, mint a víz mellé ültetett fa, mely idejekorán megadja gyümölcsét és levele nem hervad el.

Akik jártak Palesztinában, csak azok értik meg igazán

ennek a hasonlatnak mély igazságait. Pusztá, homokos helyekre fát hiába ültetsz, elherved és kipusztul az. De ha végig foly gyökerei alatt a Jordán vagy a Hebron életetadó vize, csodálatos gyümölcsöket terem.

Nem vagyunk-e mi is hasonlatosak egy-egy ilyen palesztinai fához, mi magyarok, mi unitáriusok? Az élet dús vize mellett ritkán, jaj, nagyon ritkán ültünk! Hosszú, véres századok teltek el szörnyű, kínos viaskodásban, hogy odajuthassunk mi is a boldog fák mellé; boldog nemzetek, diadalmas vallások sorába az Élet édes vizeinek partján. És mire odaértünk, későn, végerőnk fogytán, már más mederbe térült a folyam, vagy gátat emelt eléje valaki, aki korábban odaért. „Mi mindig mindenütt elkésünk“, jajgatta Ady Endre s ezzel belekiáltozott a világba a mi iszonyú tragédiánk!

De hát vajjon nem mi magunk voltunk-e mind e késéseknek oka? Vajjon úgy éltünk-e, mint ahogyan a zsoltár kívánja: az Úr törvényében gyönyörködtünk-e éjjel és nappal? Ó nem, mi megtántorodtunk, elveszítettük szemeink előtt azt a törvényt, nem hittünk benne, átadtuk magunkat sokszor a reménytelenség túnya kéjeinek, egymással marakodtunk, amikor ellenséges pajzsok ezrei döngtek kapuink előtt s lementünk a törvénytől mindhárom lépcsőfokán. Csak egy pár évet, csak egy pár hónapot mulasztottunk talán, de eljátszottuk helyünket ezzel a víz partján diszló fák gyümölcsössége terén.

Egy pillantást vessetek csak fajunk és egyházunk történetére s lelketekbe sikolt a nagy tragédia: elkéstetek!

Ó, áldja meg az Isten látó szemekkel legalább ezt a nemzetedéket! Tanítsa meg őket a zsoltár szavaival az élet útjára lépni. Adjon férfiakat ennek a szomorú fajnak és ennek az alvó egyháznak, akik a törvényben, az Úr törvényében leljék gyönyörőségüket éjjel és nappal. Akik nem kételkednek, nem esnek a törvénytelenység vermébe, nem támadnak egymás ellen a vész órájában, hanem hisznek a holnap rájuk sugárzó diadalában és aszerint élnek! Hogy olyanok legyenek, mint a víz mellé ültetett fa, mely idejekorán megtermi a maga gyümölcsét. Boldogok, Isten törvényében járók, diadalmasok lesztek, ha ez a zsoltár megtalálja útját a szívetekhez. Ámen.

Kolozsvár.

Szent-Iványi Sándor.

Evangéliomi bátorság.

Csel. 4. 29. ... add a te szolgálidnak, hogy nagy bátorsággal szóljak a Te beszédedet."

A bátorság a lélek ereje. A materialisták idegerőnek nevezik, de a tétel eme tagadóit talán egy tételüknel sem lehet könnyebben megfogni, mint ennél. Tarthatatlan álláspontjuk silányságát meglepő világossággal leplezi le tételüknek a gyakorlati példákon vallott kudarc. Számtalan eset szolgáltat bizonyosságot afelől, hogy hajókötélszerű idegzet is leggyatrább (legpoltronabb) gyávaságnak szolgál anyagi hálózatául; míg másrésztől fényes példák igazolják, hogy a legfinomabb hatásra izgékonyan visszaható hajszálidegzet kiállja, sőt megdicsőült állhatatossággal küzdi keresztül a bátorság legborzalmasabb tűzpróbáit is. Jézus evangéliomából reá olvashatjuk az örök igazság egyik tételét: „*a test nem használ semmit, lélek az, ami megelevenít*”.

A gyakorlati tapasztalás kényszere szorította rá a tagadás ösztönétől eltelt világot, elfogadni létezőnek azt, amit a maga valójában nem lát, de amihez, mint eredő okhoz, csavarszerű erővel kényszerítették vissza az elismerés, — ez az a lélek, amelynek — amint mondtam — bátorság az ereje.

Míg más erő a hanyatlás és megsemmisülés törvénye alatt áll, addig a léleknek ez erején, csak mint növelő, hatványozó elem érvényesülhet a változás. Amelyik bátorság magától elernyed, a talpazattól — ha ideig-óráig is — eltolatik, az ingadozással, félelemmel bizonyos percentre kiegyezik: ott csak a látszat volt, csalékony lelkiállapot, nem pedig komoly alappal, tartalommal és céllal bíró valóság. És ez a tünet átvezet minket a lélek erkölcsi tartalmának kérdéséhez, amellyel áll vagy esik, marad vagy elvész a bátorság is. Ha a bátorság elemzé-

sével nem járunk (bölcseleti) mélyen; felfogásával, méltatásával (eszményi) magasan, hanem csak a hétköznapi felfogás színvonalán maradunk, úgy találjuk, hogy van a rossz léleknek is és van a jó léleknek is bátorsága.

* A rossz lélek bátorsága a sötétben otthonos; ennek rémei, borzalmi alkotják életelemét, táplálékát, gyönyörűségét; ennek leple alatt méri útjait, szedi össze terveinek fonalszárait, valószínűsíti meg céljait. A világosság elé tettetésből tart elfedező fátyolt; a nyilvánosság előtt vakmerően bírálja, szólja, itéli azokat, amikben legnagyobb bűnös ő maga. A lelkiismeret-bérlő érdekek ügyes kihasználásával, a bűnök kölcsönös titoktartásának fordított szentségével ünneplő uszályt igyekszik magának biztosítani. A hitvány (frivol) tréfák sikamlós, a meghamisított igazság tekervényes útjain mindenkit meg akar nyerni sötét világnézetének, csak hogy az erkölcsi rend megteremtendő fordítottjában, a visszás mérlegen ő lehessen a legsúlyosabb. A hasonlókkal szemben fölényes, a jókkal szemben kihívó, csak hogy kizárjon minden hozzáférhetést, megfélemlítsen, elnémítson minden gyanút. Az örökös tettetésnek ebben a túlfeszített munkájában kiváló gondja van rá, hogy kerülje önmagát. Saját magával szembesülni a legkinosabb, mert a magányban hallhatókká lesznek a lelkiismeret csendriasztó háborgásai; ezért a világ zajában, küzdelmeiben, társaságok kacagása, zenéje, pohárcsengése között üditőbb csendességet talál, mint titkon behajtott ajtója mögött, magános szobája otthonában, ahol nem lehet sem önmagát elkerülnie, sem Istent elfelejtenie. Ilyenkor minden gondolat befelé irányul, a lelkiismeret szűrő tekintete perzsel s a nagy bíró intőn, komolyan, félelmesen megjelenik. És ekkor, aki ott künn sértetlen lábakkal futott végig a közitélet beretva-éles útján, aki a sátán lángeszével minden kivetett hálót szépen elkerült, aki szemébe kacagott a fenyegető igazságnak, aki arcrándulás nélkül, biztos kezekkel tette meg a legvakmerőbb kockázatot; önmaga előtt sáppad, fuldokol, összerogy. A bátorság vértezett vitéze gyáván, nyomorulttan semmisül meg egy láthatatlan hatalom előtt.

Ime, ezért mondtam azt, hogy a bátorság a lélek erkölcsi tartalmával áll vagy esik; ezért mondtam azt, hogy amely bátorság fogyni tud, az csak látszat volt, valóság soha. A rossz lélek úgynevezett bátorsága fokozódik addig, míg a siker útja fölfelé viszen; de amint lépteit feltartóztatja a rémes arcu

nemezis, megtorpan s amint az igazság könyörtelen keze kimélet nélkül terítgeti napfényre gyöngéit, a leleplezés bizonyos fókánál összeomlik, mint a kártyavár.

A jó lélek bátorsága éppen ellenkező. Ennek a világosság a világa, nyitott könyv az élete, egyenes az útja, tiszták az eszközei, bevallott a célja. Erkölcsi tartalmánál fogva biztosítva van a züllés ellen, a megsemmisüléstől megoltalmazza az a szent kapcsolat, mely a lelki jót, annak örök forrásával: Istennel forrasztja össze. Működésének rendszerinti módja a csendes, építőmunka következetessége. Erkölcsért, eszményekért folytatott harcaiban előtte is megjelen a félelmetes erő romboló hatalmával. Ilyenkor fegyvert fegyver ellen szegez; de sohasem azért, hogy az egyén múltó érdekét, életét mentse meg, hanem azért, hogy önfeláldozás árán is biztosítsa az igazság diadalát. A veszedelmek fokozzák erejét; a legnagyobb megrázkódtatások, próbáltatások között legállhatatosabb, akár csak Jézus a Golgotán. A magányban, a lélek magába néző és magába szálló pillanataiban megépülést nyer; a lelkiismeret nyugalma megpihenteti; az Istennel való társalkodás megjutalmazza, felmagasztosítja. Istennel társalogni, az örökkévaló lélek erőforrásaiból lelkierőt meríteni csak egy úton lehet és ez az út: *Jézus evangélioma szerinti élet*. Jézust lekicsinyítheti, kigúnyolhatja, meg is tagadhatja a felületes világ, de lelki hatását megsemmisíteni nem tudja soha. A lélek szükségét ideig-óráig elhallgattathatja az ember, de új éhséggel, fokozódott szomjúsággal fog újra és újra felkiáltani és ennek a feltámadott éhségnek, szomjúságnak nem tehet eleget a világ, melynek törvénye nem a léleknek, hanem a testnek törvénye.

A lélek szomjúsága, éhsége sokkal elemibb erővel küzd a kielégítés után, mint a testté. A testi szükség, a nyomor, az éhhalál réme vaddá teszi az embert; lerombol, megsemmisít minden akadályt, — álljon az emberből vagy anyagból — mely közte és a falat kenyér közt van, de a rombolásban ki is merül. A lelki szükség pedig egy egész világot tud rombadönteni; de rombolása olyan, hogy előre viszi épülő műveit s a romokat az új teremtés alá temeti, amint azt a keresztény egyház tette és teszi. Ennek a *lelkiszükségnek elemi ereje alkotja az evangéliomi bátorságot*; ezért az folytonos, mert lélek szükségét itt e földön, a gyarló emberi testben teljesen kielégíteni nem lehet. Elemi ereje — mondom — de ez az elem nem földi,

hanem égi; nem emberi, hanem isteni, mint ahogy a lélek igazi hazája az ég, teremtője az Isten. Ennek teljes tudatára Jézus evangélioma juttatott tudománnyal, paranccsal, példákkal, cselekedetekkel mind a szentlélek kitöltetéséig.

A lelki szükség elemi ereje: az evangéliomi bátorság arra munkál, hogy nyitva és tisztán tartsa Isten és az ember közötti utat, hogy azon az úton a lélek a maga forrását minden pillanatban fölkereshesse és a test halála után örökre egyesülhessen vele. Az út nyitva és tisztántartása a világ kísértéseivel való örökös küzdelmet jelent. Ebben a küzdelemben bontakoznak ki az evangéliumi bátorság körvonalai, melyeknek nagyságát nem a tettek világraszóló nagysága határozza meg, hanem az az arány, amely a küzdő ereje és a küzdelem akadályai között van. Az a gyöngé nő, aki a gúnyolás elől, melylyel vallásosságát illetik, szeliden kitér, imádságát folytatja és tovább is látogatja az Isten házáat; az a gyöngé nő, aki ártatlanságának és tisztaságának hófehér fátyolát a kísértés szennye ellen egy visszautasító pillantással megvédelmezi, — az evangéliomi bátorságnak éppen olyan magaslatán áll, mint az a szellemi nagyság, aki egész bűnös irányzatot megakaszt, letör.

A lelki szükség elemi erejét gyakran látjuk lekötve, elalattatva, úgy egyeseknél, mint tömegeknél, sőt népeknél is. Most éppen ennek a szomorú korában vagyunk. Hol vannak ma az apostolok, akik ezt mondanák Péterrel és Jánossal: „*Nem lehet az, hogy amiket láttunk és hallottunk, azokat ne szóljuk?*” Hol vannak ma a hitvallók, akik Pál apostollal együtt „*nem szégyenlenék a Krisztus evangéliomát?*” Divat lett a külsőnek bolondos kultusza, amelyben az egyszerü tisztesség, a rikitó, feltűnő tisztességtelenség kedvéért megáldoztatik; sétányok, báli termek elég bizonyosságai ennek.

Áramlat lett a tömjénfüstöt az evangéliomi lelkesültség tiszta tüzenél, a bálványimádást a lélek és igazság örökkévaló Istenének lelki tiszteleténél, templomok fényét, csillogását, papok hódító mosolyát, udvariasságát a vallás nemes egyszerüségénél, komoly méltóságánál többre becsülni. Irány lett kicsinyelni, éretlen tréfa tárgyává tenni a vallást, áhitatot; csekély áldozat miatt az egyházat feleslegesnek tartani, sőt oda is hagyni. Szokás lett pénzért adni és vásárolni lelkeket. Ez a divat, áramlat, irány és szokás az evangéliomi bátorságot lekötözi. Ki merne ezek ellen még a templomon kívül is küzdeni?

mikor ráolvassák a lesújtó ítéletét: nem „úri“, nem „művelt“, nem „modern“ és több ilyen paragrafusokat a legújabbkori léha társadalom romlott irányú büntető könyvéből.

Szítsuk fel a lelki szűkség elemi erejét! Ébredjünk már tudatára annak, hogy *mi szentlélek temploma vagyunk s hogy az Úrnak lelke lakozik bennünk*. Ennek a léleknek pedig aludni nem szabad. Ébresszük hát Jézus evangéliomával, bátorságát annak fényével és erejével vigyük küzdelembe. A lélek és Isten közötti útból tisztítsuk, seperjük el a sok beteges, káros divatot, áramlatot, irányt és szokást. Az első lépés: hogy *ne szégyeljük Krisztus evangéliomát*, a másik és az összes további, hogy *tagadjuk meg magunkat, vegyük fel az ő keresztjét és kövessük őt*. Akár fényes kísértéssel, akár sötét fenyegetéssel akarnának megtántorítani, mondjuk az evangéliumi bátorság nagy alakjával, Lutherrel: *itt állok és másként nem tehetek*. Mondjuk az első hivek ez imádkozó szavait: *„add a Te szolgálóidnak, hogy nagy bátorsággal szólják a Te beszédedet“*. Fáradnunk, túrnunk, szenvednünk sokat kell, de az evangéliumi bátorság e tűzpróbáin keresztül kell mennünk, az élet Golgotáit állhatatosan végig kell járnunk, hogy mi is elmondhassuk majd: *elvégeztetett minden*, amire aztán megnyílik a lélek mennyországának ajtaja. Ámen.

Fiatalva.

Geréb Zsigmond.

Farsangi beszéd.

(Vázlat).

Péld. besz. 4. 13. Ragaszkodjál az erkölcsi tanításhoz, ne hagyd el, őrizd meg azt, mert ez a te életed.

Mi a te életed? Foglalkoztál-e már ezzel a nagy kérdéssel k. t.?

Amikor ott állottál egy újszülött gyermeknek a bölcsőjénél, akiben az Istennek teremtő gondolata oly bámulatosan valósult meg; akinek első szívdobbanására, első szemrebbenésére, első édes mosolyára az Istennek életalkotó, életindító nagy hatalmát csodáltad, gondoltál-e arra: mi a te életed?

Amikor ott állottál az életnek véghatáránál s* előtted tángolt a sír sötét mélye, mely mint egy puha vetett ágy, örök nyugalomra hívta fáradt testedet, gondoltál-e arra: mi a te életed?

Hát amikor ott hanyódtál a mindennapi élet könnyel-vérrel ázott forgatagában, mint egy vihar által tova sodort árva falevél; amikor terveidnek, reményeidnek, számításaidnak összeomlott romhalmazán, mint egy kesergő szívű hajótörött zokogtál, amikor elvesztett kedvesed után égette lelkedet a bánat, mint Orpheusnak, a tragikus sorsu szerelmesnek, óh gondoltál-e arra: mi a te életed?

Nagy élettusák, lelki meghasonlások, erkölcsi küzdelmek idején, mikor lelkedet a bűnnek szörnyetegei, vad, sötét indulatai megrohanták, hogy szétmarcangolják; amikor a csábításoknak és kísértéseknek mézes-mázos szavu, festett ajku szírenjei bűnös igézettel megkörnyékeztek, hogy gyökerestől kitépjék szivedből a jót, nemeset, szépet s összetört szívvel hagyjanak vergődni; nagy élettusák, lelki meghasonlások idején ke-

restél-e megnyugtató feleletet arra a kérdésre: mi a te életed? És találtál-e?

Hol kerested a feleletet, kitől kérdezted, hogy mi a te életed?

Önmagadtól ugy-e hiába, mert ez az egyetlenegy kérdés olyan sötéten, olyan mereven és borzasztóan emelkedett eléd, amely előtt tehetetlenül és kétségbeesetten kellett megállanod.

Embertársadtól, jóbarátodtól, jóakaródtól kérdezted? Mit mondtak? Mivel vigasztaltak?

Azzal, hogy a te életed is olyan, mint az övék: küzdés, szenvedés, nyomorult lassu pusztulás. Vagy hajszolása az örököknek, az élvezeteknek, a földi gazdagságnak a sűrű... akkor aztán egy nagy összeroppanás... és örök csend.

Kérdezted a tudományt, bölcsészetet, művészetet, történelmet: mit mondtak?

Azt mondták ugy-e, hogy csoda vagy, rejtély vagy, mélységes titok vagy. Az agyad egy tökéletes gép, amely gondolatokat termel, felfog és tovaröpít s bejárja a világmindenséget, belenéz a földnek gyomrába, keresztülhasítja a mérhetetlen eget s a légben rezgő hullámokon át távoli világokat hoz közvetlen közelbe: csodálatos gépezet az agyad ember, amely előtt meghajlik a tudomány, a bölcsélet, mint teremő atyja előtt a gyenge gyermek.

A szived, a lelked mély, mint a tenger s mélységes fenekén drága gyöngyök, csodás, még napfényre nem került értékek rejlenek, de aztán undok, százkaru polipok, bestiális szörnyetegek is úsznak a mélységben.

A művészet s a történelem feltárja, hogy mi vagy? Olykor az alkotó Istenig felemelkedett szellemi lény, félisten, kinek művészi alkotásait megirigyli a legnagyobb művész, az isteni természet is; de olykor vad állat vagy, vérengző fenevad, ki ártatlan milliók kiontott vérében fürdöl...: ezt tanítja a történelem.

Mi a te életed? Ime a feleletek!

Óh, de ezek nem nyugtatnak meg, kétségben, sötétségben hagynak s nyitva marad még mindig előtted a kérdés: mi a te életed? Most van még egy utolsó erősségünk, ahová forduljunk: a vallás. Az életben mindig utoljára szoktuk hagyni, pedig a legelső helyet érdemli. Mit mond a vallás, a szentírás: mi a te életed?

Alapigénken keresztül szól: „Ragaszkodjál az erkölcsi tanításhoz, ne hagyd el, őrizd meg azt, mert ez a te életed“.

Ha végig kérdezed az egész világot, a mélységeket és magasságokat, a földet, az eget, a csillagokat, egetverő tudományokat, tudós, művész embereket: ennél szebb, igazabb feleletet kérdésedre akkor sem kapsz, mert a szentíráson és a valláson keresztül az Isten, az élő, hatalmas és mindenekfelett uralkodó Isten adja meg a feleletet. A te életed az, hogy ragaszkodjál az erkölcsi tanításhoz, ne hagyd el azt, őrizd meg azt.

Óh, aki elhagyja az erkölcsi tanítást, annak nincsen élete az Isten előtt; de aki megőrzi az erkölcsi tanítást, ami jön az istenigéjén keresztül: annak élete szép, nemes, tiszta élet, mert az Istentől, az erkölcsi parancsok adójától csak szép, nemes és tiszta élet származhat. Mi az Istennek gyermekei vagyunk. A mi életünk az Istené s az Isten akaratának visszatükröződése kell, hogy legyen. Isten a maga akaratát az erkölcsi tanításokban adja tudtunkra. Hogy mi a mi életünk: azt csak akkor érezzük meg megrázó és boldogító erővel, amikor az erkölcsi tanítások, értékek megőrzése által megéltük lelkünkben Jézust, az ő tiszta, boldog erkölcsi életét. Hogy mit jelent a bűntől, a szennyől szabadnak lenni: azt csak az tudja, aki őrizi szívében az erkölcsi tanításokat és értékeket. Őrizi, mert érzi, hogy ez az ő lelki békéje, boldogsága, élete...

Ker. T. a farsangi időszakban a kísértések talán még jobban támadják a lélek békéjét. A testi vágyak elfelejtetik olykor, hogy Isten gyermekei vagyunk. Ezért a szentírás és vallás intelmével szólok én is hozzátok: „Ragaszkodjatok az erkölcsi tanításhoz, ne hagyjátok el, őrizzétek meg azt, mert ez a ti életetek“. Ámen.

Fogaras.

Fekete Lajos.

Az önfegyelem.

I. Tess. 5. 21.

Amikor az első virágkunyhó illata s az első munka elért eredményének boldog érzete édes mosolyként ült a nő ajkára és a férfi tenyerével homlokának nehéz verejtékcseppjeit törülgette, akkor... a fáradt ember első álmában kialakult egy önző *életcél: úrrá lenni mindenek felett.*

Az álom valósulást nyert.

Úrként áll — mint hatalom — a föld teremtményei között, az állatokat célja eléréséhez eszközökké szelidíti. Gondolkozásának képzelet ereje szédületesen merész s addig nyugta nincs, míg terveit megvalósítva nem látja. Úrrá lett a földön, vizen, levegőn, *csak önmagán és saját indulatain nem.* Amilyen korlátlanul csapong gondolkozása, oly tarkán s tudatosság nélkül alakul ki indulata, szenvedélye. A mindenség fölötti úrrá levésben irányító, rendszertartó hatalomként állt mellette az „idő”, de indulatain nincs mi gátat emeljen, zsilipet vonjon, egyedül az *önfegyelem.*

A fegyelmezett ember ura önmagának, ura *gondolkozásának; szíve érzéseinek.*

Veszem először az emberi fegyelmezettséget a *gondolkozásban.*

Az agy talaja a gondolkozásnak; a gondolkozás gyümölcse: az eszme; bíráló ereje: az ítélet. A gondolkozás szétfolyó. Elektromos szikra kisüléseinek gyorsaságával működik és sziporkázik. Keletkezésének gyorsaságát megmérni nem lehet. Egy pillanat alatt átjárja az ismeretében fekvő képeket. A gondolkozás a leggyorsabb fényképész, mikor arcképeket vetít maga

elé; legjobb társalgó, önmagában is beszél, vitatkozik, perlekedik, reményeket támaszt. A gyermekkor tündérmeséitől az öreg kornak a másvilágba helyezett reményéig mennyi útat tesz meg, megállapítani nem lehet, de azt igen, hogy *minél szertelenebb*, annál kevesebb *komoly* eszmét termel. A szertelen, könnyed gondolkozás felületességéhez tartozik egy jelenség, hogy szivebben símul oda egy már kialakult eszméhez, minthogy önmagába való elmélyedéssel újakat termeljen. Mások eszméjéhez való kapcsolódás adja az *eszmék tömegdiadalát*.

Fölveszek egy gondolkozást, mely napjainkban általános jelleget akar öltetni s mind nagyobb méreteket ölt: *a vallás ellenes gondolkozást*.

A vallás által kifinomított lelket a háború durva kezekkel támadta meg. A kipreparált lélek nagy csalódásokon ment át. A lőárkok nyirkos falai között nem egyszer tapasztalta fájdalmasan, hogy az imának nincs meg azonnal a mentő, szabadító hatása s hogy — e kitévelt használjam — az eldurvulásnak indult lélek kiábrándult Istenéből. Szólni nem mert, mert még mindig élt benne egy felsőbb hatalomtól való félelem. A háború utáni nyugodtság lecsendesítette az idegeket s ekkor a gondolkozás mintegy visszaemlékezésül, hirdetni kezdte az Istenbe vetett hitnek hiábavalóságát. Tömeg eszmévé vált s ma küzdünk ellene. Az ember szívesen áll melléje, sőt rohan utána, mert nem veszi magának azt a fáradságot, hogy ez uralkodni akaró eszmével birokra keljen, öngondolata bíráló erejével vegye körül s csak akkor kövesse, ha annak mindenben hitelt ad. Itt van a gondolkozás fegyelme, mikor nem engedem végletekbe szaladni, idegen eszmék szolgálatába állani.

A gondolkozás fegyelmezéséhez tartozik a *nyugodt vitatkozás*.

Ha önálló eszmével birok, akkor a vitatkozást el nem kerülhetem, de a vitatkozás csak az ész fegyelmezése mellett szép. Ha elveszett a fegyelem, a vita hangos lármává fajul, közönségesen szólva *veszekedéssé* alacsonyul. A vitában való fegyelmezetlenség átalakulhat tömeg vitává, mely egyetlen betűhöz való ragaszkodásával ezreket küld a csatába. (Homou-sion-homoiusion). Szébb harcot nem tudok elképzelni, mint mikor a gondolkozás vajudik, *eszméket szül* s ez eszme igazát fegyelmezett vitatkozó erővel védi. Mózes gondolkozásában ki-gyúl az égő csipkebokor s a kipattant eszme helyét Isten ál-

dottá teszi. (Siddattó herceg odahagyja a fényes királyi palotát s az Anoma partjainál karddal levágja haját s itt Buddhává lesz.) Jézus eszméinek gazdagságával félrevonul a pusztába, hogy önmagával vitatkozzék, helyes-e az, mit hirdetni akar. És ha itt vagyunk Jézusnál, figyeljük meg az ő gondolkozásának fegyelmezettségét, mellyel vitába elegyedett. Első vitája a sátánnal, melyet megszegyenített e mondásával: megvan irva, csak a te Uradat, Istenedet imádd“. Más alkalommal kérdik tőle: „Szabad-e ünnepnapon jót cselekedni? — Ha egy barmod veszendő, nem mented-e meg? — Kell-e a császárnak adót fizetni? — Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, Istennek, ami az Istené“. — Amikor követelték tőle, hogy egy bűnös nőre ítéletet mondjon s követ dobjon rá: Ő így felelt: „az vesse rá az első követ, aki bűn nélkül való“.

Három alkalommal vesszük észre Jézusnál, hogy az önfegyelem nem teljes; először, mikor elfordul anyjától s így szól: „ezek az én rokonaim, kik hallgatják az én tanításaimat; azután, mikor a fügefát megátkozza; harmadszor, mikor nemes haragjában kiűzi az árusokat a templom belsejéből. Sokkal nagyobb az önfegyelem Jézusnál, mint Mózesnél. Mózes darabokra törte a kőtáblákat az arany borjun s hirdeti azután; „szemet-szemért, fogat-fogért“. Jézus ellenben: „Szeresd még ellenségedet is“. Így a Mózes vallása férfias, Jézusé nőies. Mózesé érdekes, Jézusé szép. Mózesé külső színek érvényesülésében, Jézusé belső értékek kiemelkedésében áll. A belső fegyelem, mint igazi érték, csak Jézusnál jöhet szóba. *Fegyelmet követelünk a lélek szerint is.*

Számtalan tulajdon van felraktározva a lélekben, melyek mind kialakulásra várnak. Láthatatlan égi kezek halmozták fel benne, egyszerre mozdulnak meg s valóságos harcot vívnak a győzelemért. *A győző lelki tulajdon szerint lesz az ember jó, avagy rossz, erkölcsös vagy erkölcstelen, jellemes vagy jellemtelen.* E tulajdonok egybekapcsoló hatalmaként emlegetjük a vallást.

Különösnek tetszik, hogy a lélek fegyelmezését emlegetem a vallással szemben, hiszen a vallás terén a legmesszebb menő megmozdulás sem árt. És mégis. *A lélek sejt, az ész magyarazza az Istent.* Nyugodtság csak ott lesz, hol a lélek sejtése összetalálkozik a gondolat eredményével. Most... ha csak a lélek után indul az ember, „bigottá“ lesz, mely vallásos örületbe vezet; ha csak a gondolat vezet lélek nélkül, akkor

vallástalanná lesz. Mondani szokták, hogy a tudatlanság bigottságot, a féltudás vallástalanságot eredményez.

Ha fegyelmezett a lélek, akkor nem merülhet el a vallás dogmáiba anélkül, hogy az megnyugvást ne hozzon.

A lélek tulajdonai között állanak mindig felfegyverkezve s támadásra készen: az *indulatok*. Tarka vázlatából felemlítem a legismertebbeket: harag, gyűlölet, ellenszenv, alattomoság, jellemtelenség.

Az indulatok kitöréseit általában megnyugtatóskép e kitéttel ellensúlyozzák: „*idegesség*”. Elismerem, hogy az ideggyöngeség nagyban elősegíti e tulajdonok kialakulását, de a fegyelmet azért emlegetjük, hogy vessen korlátot eléjük. Meg lehet fékezni a haragot, enyhíteni lehet a gyűlöletet, mit ha nem teszünk, fokozottabb formájával találkozunk ezeknek. Fegyelmezetlenséggel leszünk rabjai a szenvedélyeknek is.

Szenvedély lehet a gondolkozásban, mikor egy eszméhez a keresztfáig ragaszkodunk, lehet a lélek s a szív érzései között. Egy parányi rossz szokás is szenvedéllyé lehet, ha nem fegyelmezzük.

A fegyelmezett lélek esztelen kitöréseket nem ismer, mindig fölényel áll indulatai fölött.

Maradjunk a beindított példa mellett.

Mózes heves indulatain kevésbé tud uralkodni s kitörésben tíz csapást mér Egyiptom földére. Itéleteiben szigorú, finomabb lelki tulajdonok iránt nagy érzéssel nem bír, csak a *bosszúálló Istent nézi s nem az embert*. Buddha nemesebb. Egy kis történet elmondásával bizonyítok lelke finom volta mellett. Egy indus asszonynak meghal a gyermeke. A kihült kis tetemet keblére zárva, szaladgál vele s eltemetni nem engedi. Buddhához megy, hogy gyógyítsa meg. A próféta így szól hozzá: *leányom, a te fájdalmad nem a legnagyobb. Én meggyógyítlak téged, csak hozzáál nekem mustármagot olyan házból, ahol halott még nem volt*. Az asszony minden házat bejár, de ilyen házat sehohsem talál s az ember közös szenvedésének tudata meggyógyítja az asszony fájdalmát.

Buddha többet foglalkozik az emberrel, mint Mózes, Jézus pedig többet az emberrel, mint az Istennel. (Ha összehasonlítom a három prófétát, az embert náluk így találom fel: Mózesnél az állatember, Buddhánál az emberállat, Jézusnál az ember.)

Jézust az indulatok nem ragadják végletekbe.

A fegyelmezett lélkü ember szép példája Dávid Ferenc, ki még akkor sem zúgolódik, mikor barátja börtönbe juttatja.

Indulataink leginkább felebarátaink iránt törnek ki s innen jön felénk a legtöbb kellemetlenség. Pedig igazi értékünk csak úgy lehet, ha jó akarattal, igazsággal szeretettel foglalkozunk embertársainkkal.

Fegyelmeznünk kell szívünk érzelmeit is. Ezek között első a szeretet.

A szeretet, ha önzellenül jelentkezik bennünk, akkor úgy emlegetjük, mint velünk született érzést; ha életünk folyamán szerezzük meg, akkor szerzett vagy nyert érzésnek emlegetjük. A szülők, gyermekek iránti szeretet önként jelentkezik, míg felebarátunk iránti vonzalmunk aszerint alakul ki, hogy kedves-e az előttünk, vagy se. Ha e nyert érzés összeszorul annyira, hogy csak két-három barátot számlál s a többi közönyös, ezzel még nem közelítettem meg a krisztusi parancsot, de fegyelmezéssel tágul annyira, hogy átléphet e szűk társadalmi körön. Még a gyermekek iránti szeretetünket is fegyelmeznünk kell, hiszen azért büntette meg Isten Éli főpapot, mert gyermekei iránti szeretetén nem tudott uralkodni s engedte, hogy azok erkölcstelen életet éljenek. Minden apa s anya magára vessen, ha gyermekei részéről majd megtámadtatásban részesül. Pedig erre a mi életünkből is példát százat lehetne felhozni, hogy a gyermek apjára támad, örökséget követel, testvér harba vegyül. A tékozló fiu esete gyakran megismétlődik.

A fiatal kor szerelmi érzésétől a családi élet kicsiszolt szeretetéig is hosszú út van, melyen át állandóan fegyelmezni kell az érzéseket.

Még csak egyet akarok megjegyezni. A fegyelmezettség tűréssel, szenvedéssel jár. Az alany a fegyelmezés alatt tűr és szenved, mert vagy kedvenc eszméjéről, vagy indulatairól, vagy szenvedélyéről kell lemondania, de ha átesett ezen, lelkinyugalomban leli meg a jutalmat.

Azt ne mondja senki, hogy a környezet hatása nem engedi az önfegyelmet. Mindenesetre hatással van, de a győzelem annál szebb.

A Nilus szennyében és iszapjában fogamzik a Nilusrózsája, de ha feljön szára a víz színére, gyönyörű fehér rózsáit itt terjeszti szét.

Ki mondaná meg e fehér szírmu virágról, hogy gyökere iszapba fogódzik.

Visszatérek tárgyam bevezetéséhez s hirdetem, az ember csak úgy tökéletesedhetik, ha önfegyelemmel urrá lehet gondolatain, lelke korcs hajtásain, szive érzésein. Mindeneket megpróbál s csak azt tartja meg magának, ami jó.

Székelykeresztúr.

Ütő Lajos.

Adjad a te szivedet nékem.

Példabeszédek 23., 26.

A szívről fogok beszélni. De nem arról a hússzekrényről, ami a vérkeringés központja és szüntelenül dobog az emberi kebelben. Szíven értem gondolataink, érzelmeink és akaratunk világának gócpontját, mely meghatározza az emberi élet sorsát. A szív az ember életének küzdelmeiben azt a szerepet tölti be, amit a háborúban a vezérkar. Tudomásul veszi az élet küzdelmének minden apró mozzanatát, számol saját erejével, elkészíti a haditerveket és vezeti az embert az élet harcában. A szívnek nélkülözhetetlen szolgatársa a szem. Ő a felderítő csapatok szolgálatát végzi. Megvizsgálja az élet küzdő terének minden zúgát és észleleteiről pontos jelentést küld a szívnek. A hadvezetőség is akkor végezheti dolgát teljes sikerrel, ha az államfőnek, a kormánynak teljes bizalmát és segítségét élvezzi. A mi szívünk is csak akkor vezetheti diadalmasan életünk nehéz harcát, ha meghallgatja létünk királyának szent szavát: „Adjad fiam a te szivedet nekem és a te szemeid az én utaimat megőrizték“.

Kedves testvérem, bizonyára emlékszel még a te gyermek korodra, de vajjon emlékszel-e még a te gyermek szivedre is? Tiszta volt a te gyermek szived, mint egy hófehér selyemkendő. Ebbe a hófehér kendőbe gyűjtötted gyermekséged drága kincseit. A legelső gyémánt, amit szeretettel helyeztél belé, ez a drága szó volt: édes anyám. Azután sorba gyűjtögetted a drága köveket: édesapám... testvérkém... majd összetetted kis ke-

zeid szépen, édes, muzsikáló gyermekhangon mondtad: „Mi Atyánk, ki vagy a mennyben“. Ezek a kincsek nem ejtettek foltot szived selyem patyolatján. Garmadával állhatott körülötted az arany, te jobban szeretted a tarka követ a kis patak medrében. Kinálhattak nagy számot hordozó bankóval, te mégis azt a képes skatulyát választottad, melyen Jancsi és Juliska története volt megörökítve. Ha szived meseországba vágyott ráültél a székhátára, megsarkantyuztad hű táltosodat és egy perc alatt a törpe király udvarába voltál. Ugy-e így volt? Ugy-e ilyen volt a te gyermek korod?

De egyre teltek, múltak a boldog évek. A virágos tavaszokat gyors ütemben követték a lombhullató őszi napok. Bücsut mondtál az iskolának is és beköszöntöttél az életbe. Ifjú szivedben még sok nagyszerű álmom és terv élt gyermekkorod szép emlékeként. De az élet nem az álmok világa és neked könnyeiden keresztül kellett meglátnod, hogy a lemondás hervadt virágszőnyegén lehet csak előre jutni az életben. De bár megláttad volna! Éppen ez a baj, hogy szived a lemondás helyett is csak vágyoni tudott. Kis faludban csinos házat láttál, te is olyat kívántál; szomszédod sok holdas birtokot szántott, te nem gyönyörködtél többé a jó szüleidtől örökölt néhány lánccocskában, hanem megirigyelted a szomszéd vagyonát. Milyen szép voltál kis karton ruhádban és mégis vörösre sírtad mosolygó szemeidet, mert selymet kívántál. És a szived selyemkendőjéről teljesen megfeledkeztél. A templomban mosolyogtál a szent ígén, gúnyosan mondtad: szép, szép, de csak irott malaszt és nem segít rajtam. Szemrehányással néztél az égre és azt mondtad: az Isten elhagyott engem. Pedig egészséges voltál, meleg ruhád volt és mindenkor kedves hajlék várt reád. Elégedetlenkedtél és nem vetted észre, hogy szived fehér selyemkendőjén itt is, ott is fekete foltok támadtak.

Az élet rohant, meglett ember lettél. Szorgalmasan dolgoztál reggeltől-estig. Ezer apró gondod volt nagy életproblémáid mellett. Gondoskodtál gyermekeidről. Ruhát, cipőt pontosan megszerezted, néha-néha egy kis mulatságot is megengedtél, mert hiszen mi egyebe van az embernek ezen a földön annál, amit megeszik és megiszik. Hiába hívott minden vasárnap Isten hajlékába a kis harang, te mindig elfoglalt ember voltál. Azt vélted, elég, ha évenként egyszer-kétszer elmegyek a templomba unatkozni. És öreg ember lettél. Gondjaid, köte-

lességeid megfogyatkoztak. Erőd elhagyott, tétlenül töltöd napjaidat, de néha felteszed a kérdést, mit ért az élet, e hosszú ádáz küzdelem? Szivedbe tekintesz és vérfoltokat, szép tavaszok virághulláit, hitellenséged vihogó sátánjait látod ott. Minden visszaemlékezésnek keserű utóíze van.

Igy folyik általában az emberi élet. Nem lehet tartalmasabb és szebb, ha nem hallgatjuk az Úr szavát: „Adjad, fiam, a te szivedet nékem“. Ifjuságodnak hány drága napja lehelne még késő öregségedben is piros rózsákat elfakult arcodra, ha emlékeznél rá, hogy megpróbáltatásaid óráiban Isten tanácsát esdekelted. Mennyivel könnyebben bírtad volna életednek nehéz keresztjeit, ha nyomorúságodban alázatos hittel tudtad volna mondani: „Az Úr az én őriző pásztorom“. Életed harcában hányszor meríthettél volna bátorítást a zsoltáriró beszédéből: „Vessed az Úrra a te terhedet, ő gondot visel rólad és nem engedi, hogy valamikor ingadozzék az igaz“. Kedves keresztény testvéreim, az élet nagy és komoly feladat, csak az tudja megoldani, aki tisztában van azzal, hogy az anyagi és testi élet a lélek élete által lesz teljessé. Ha egy életen keresztül nem használnók a kezünket, akkor az elkorcsosodnók és mi nyomorékok lennénk, vagy ha sohasem állanánk a lábunkra, akkor néhány év múlva, még ha akarnánk is, mégsem tudnánk ráállni és szerencsétleneknek éreznők magunkat. Így van az a lelkünkkel is, ha nem tápláljuk, ha nem végeztetjük vele azt, amire az Isten rendelte, akkor elsatnyúl, elpusztul és mi nyomorékoknak, lelki betegeknek fogjuk érezni magunkat. Ugy-e szükségét érzi az ember, hogy néha szórakozzék, hogy megnézzen egy szinelőadást, hogy zenét hallgasson, vagy egy szép festményben gyönyörködjék és a természet szépségeiben elmerüljön. Ezekre szüksége van mert lelke hajtja a szép keresésére. De mindezeknél mennyivel szebb, ha az ember oda tud emelkedni, hogy meglássa Isten művein keresztül az Ő lényegének csodálatos szépségeit. „Istennek békessége, mely minden értelmet felül halad, megfogja őrizni sziveiteket és gondolataitokat“. Csak egyszer bizzátok sziveteket az Úrra, tudom, hogy örökké az övé marad.

Tudjátok-e, hogyan kell sziveteket az Úrnak adni?

Ha egyszer váratlanul belépne hozzád a király és körültekintene hajlékodbán, óh, hogyan sietnél régi butoraidról letörölni a port, hogy helyet kínálj meg a felséges vendéget. Mily

öröm érne, ha a király megtekintené a falon jó szüleid fényképét, melyről emlékezetedben megjelenik egész életed. Mit tennél, ha a király azt mondaná neked: „Add nekem ajándékba ezt a képet!” Levennéd a falról, letörülnéd róla a port, fehér papirosba csomagolnád és örömtől rózsás arccal adnád át neki. Ő kilépne küszöbödön, te megállnál a kapuban és tekinteteddel a láthatáron végig kíséred a távozó királyt.

A királyok királya minden pillanatban beléphet a lelked hajlékába. Mit csinálsz, ha körültekint abban és azt mondja: „Adjad fiam, a te szivedet nekem”. Szennyesen, foltosan, bünyösen adod-e oda? Nem, ezt mégsem teheted! Minden jó igyekezeteddel azon leszel, hogy tisztán adjad a te királyodnak. S ha elmegy a király... Tekinteteddel követni fogod az Ő szent útját, amíg az ő mindenható akarata lezárja a te szemeidet. Vendéged emlékét megőrzöd lelked hajlékában és érezni fogod, hogy Istené vagy mindörökké.

Eltávozott a király, beszéde ott zsong a lelked mélyén: „... a te szemeid az én útamat megőrzik”. Milyen szent beszéd, hogyan is felednéd el te, aki vendégül láttad az örök királyt! Láthatnád ezentúl, hogy mások hamis üzérkedés útján autót szereztek, de te azt fogod mondani, jobb nekem tiszta szívvel gyalog járni: „Az embernek minden úta igaz a maga szeme előtt, de a szivek vizsgálója az Úr”. Láthatnád, hogy mások szegény emberek verejtékéből milliókat sajtolnak maguknak, de te száraz kenyered utolsó darabkáját megfeleznéd az éhező koldussal. Láthatnád, hogy emberek emberekre törnek, gyűlölködnek és fegyverrel harcolnak, de te összetennéd kezeidet és imádkoznál: „... jöjjön el a te országod”. A te szemed csak egy utat nézne, azt, amelyiken az Úr jár. Hamis nem lennél soha, mert az Úr igaz. Nem lopnál soha, mert az Úr szent. Nem káromkodnál, mert az Ur tiszta. Te csak azt tennéd, amit az Ur maga is cselekszik: építenéd az Ő országát.

Ember testvérem, látod-e, hogy te tiszta lehetsz, te nagy dolgokat végezhetsz, te Istennek segítő társává válhatsz, ha neki adod a te szivedet. Tekints a világba! Mennyi bűn, bánat, nyomor, harc tárul szemeid elé. Hát jól van ez így? Nem, nem lehet jól, mert Isten minket a teremtés koronájának teremtett, nem lehetünk tehát az érdekek, a vétkek sátán fiainak nyomorúlt rabszolgái. Nem lehetünk alacsony rendű vágyainknak szerencsétlen zsoldosai. Nem... hanem szorgalmas és fá-

radhatatlan munkásai kell, hogy legyünk egy szebb jövőnek, melyben nem lesz gyűlölet, harc, hazugság és békétlenség, hanem lesz testvéri egyetértés, béke, csend.

Neked kell kezdened a munkát, ne késlekedj. A munka nagyon egyszerű, mert hallottad a rendelkezést: „Adjad fiam, a te szivedet nekem és a te szemeid az én útaimat őrizzék”.
Homoródújfalú. Ámen.

Dobai István.

Maradj velünk testvér!*

Jeremiás XXII. r. 10. v. „Ne sirassátok a halottat s ne bánkodjatok érte, hanem sirassátok azokat, akiket elvittek s ki tudja mikor jönnek vissza s mikor látják viszont az ők szülőföldjüket?”

A tavasz rügyet fakasztó márciusi szellője átsuhant már az ébredő természet fölött. Lágyan, szelid susogással ébresztgeti hosszú téli álmából s „új élet” öröm-igéretét csillogtatja meg előtte... Ébresztgeti, költögeti langyos melegével... az ég megöntözi ezüstös harmatcseppjeivel s az örökkévató Isten bölcs végzésére — nézzétek csak — mint ütögetik ki fejüket sorra, a természet gazdag kincsesházának élő drága kövei!? S megindul az élet!... A hulló langyos eső tápláló vize... az élet lehelletnek kilégzése, az újjászületésnek friss, eleven zöldjével vonják be a természetet...

S a tavasznak életereje, amely hajdan szabadsághősöket, az egyenlőség, a testvériség bajnokait táplálta, amely ifjakká teszi az öregeket s megnöveszti vágyaink szárnyait... a tavasz, amely új vérkeringést indít a fáradt tagokba... amely lángoló lelkesedéssel tölti be a nagy világeszmékért rajongókat... az a tavasz!... az örökké ifjító tavasz, itt van újra!... csak az emberek, az életkörülmények változtak!... csak az életgondok

* Kivándorlás elleni propaganda beszéd.

növekedtek... s a kenyér, a mindennapi kenyér kisebbedett meg!...

Csodálatos is a tavasz átalakító ereje!... Újabb meg újabb vágyakat, sóvárgásokat csal ki az emberi szívből. Az akaraterőt acélosabbá teszi... megnöveszti a képzelet csapongó szárnyait... aranyhegyeket épít... új megélhetési forrásokkal, dollár halmazzal kecsegteti azokat, akiknek vágyai országhatárokon, tengereken túlra repülnek... S ma a tavasznak acélosító ereje, a kenyérgondok, a jobb megélhetés utáni tülekedésben merül ki... Megindul hát az ember!... Egyiket erre, másikat amarra vezérlik vágyai... S a megszenvedett, kiéhezett, jobb sors után sóvárgó ember egy része braziliai álmok... amerikai ígéreték aranyköde után indul... hátha jobb lesz ott az élet! S a kipattanó sóhajokat modern lélek-kufárok, a XX. század rabszolgotartói testesítik meg, akik viszik, szállítják a halált rejtő bányák sötét tárnáiba a „több termelés“-hez szükséges embergépeket, de a mi szívünk érzése szerint, életünk fájáról leszakadt... velünk egy sorban felnőtt... egy szegény kenyéren tengődő drága véreinket!... S erre a gondolatra valami úgy belesikolt a lelkembe... s a velük tovaszáguldó vonat s hajó kerekei, mintha a szívemen dübörögnének keresztül... mert tudom, érzem, hogy olyan lesz a sorsuk, mint a kósza, szélhordta levél... mert tudom, hogy távozásukkal csak testüket viszik, míg a szívük ideszakad... mert érzem, hogy felveri a szülőföld utáni vágy kietlen, sötét éjszakájukat... s jaj nekik, mert a természet fája biztosan kihajt, de az ők reménységüknek kiszáradt az ágya s ki tudja lesz-e hova álomtalan fejüket lehajtaniok?...

S e gondolatra összeszorítja szívünket az ágát veszítette vérző fa sebeinek égető fájdalma!... S mint éjféλι tűzre félrevert harang kongása döbben lelkünkbe, népe sorsát sírató Jeremiásnak fájdalmas zokogása: *„Ne sirassátok a halottat s ne bánkodjatok érte, hanem sirassátok azokat, akiket elvisznek s ki tudja mikor jönnek vissza s mikor látják viszont az ők szülőföldjüket?...*

„Ne sirassátok a halottat s ne bánkodjatok érte...“ A temetőkert süppedő hantjai fölött, mint megkövült fájdalmak állanak a néma sírkövek... élő fájdalmak halott kövei. Ha közbős lélek megszokott útja vezet közöttük, néma őrállókként is csendre intenek... bár kőajkuk hallgat, mint a sír, mely kő-

lábaikat öleli át... De megszólalnak a hangtalan kövek... beszélnek a fejfák reszketve, zokogva, ha érző szívvel járunk közöttük s a fájdalmak számára tárt ajtókat nyit lelkünkben a részvétel... Megszólalnak... mert némaságuk a fájdalmak beszéde... És szól az egyik: Megroskadt édesanya fájdalma vagyok én... Kőszírás a néma éjszakában... megkövült zokogás... Porszemcséim mindmegannyi könnycseppek... én, a fájdalmak összesűrűsödött könnytengere vagyok... Óh ha értenéd szavam... e temetői csend birodalma betelnék suttogó panasszal, mely távoli viharok zúgásához volna hasonló... majd egy-egy elcsukló zokogás tépelt foszlánya csapongna benne, míg a panaszos jajszavak forgataga zúgó orkánként csapna fel az égre... mert átremeg rajtam a magába roskadt édesanya fájdalma, ki e hantok alá gyermekeit temette!...

Az elsőnek hervadása liliomhullás volt, ártatlanság képe s a bánaté... mint egy felvillanó fény meghalt, mielőtt élt volna... lenyugodott, mielőtt feljött volna napja... Azután jött a másik... életében olyan volt, mint Libanon cédrusa... kedves, mint egy madárdal... szerény, mint az ibolya illata s most porát talán napsugár rezgeti hímes rét felett, virág kelyhén vagy selymes fű harmatján... A harmadig délceg ifjú, kire gyönyörűség volt nézni... édesanyjának büszkesége, féltett szemefénye... Aztán jött sorra a löbbi... s az édesanya arca egyre halványabb, szive vérzőbb, termete roskadtabb lett...

Aztán beszélnek tovább a sírkövek... hangjuk, mint bűgő orgona ezernyi változata: fojtott zokogás... ég felé törő panasz... fájdalmas sóhaj... éles sikoltás... elcsukló sírógörcs... s hallgatag némaság... Miért élt hát ez édesanya?... Mért él minden édesanya?... Hogy végnélküli gyötrelemben örölje le életét?... Hogy egyik gyermekét a másik után szülje a világra s még nagyobb fájdalommal őket eltemesse? S akiket pedig ezer virrasztó éjszaka fáradságával felnevelt... életük útján ezer aggodalommal kísérje őket?! Hiszen, amerre a fiak, gyermekek járnak: csillogó könnypatak húzódik utánuk... az édesanya szeretetének, aggódásának könnypatakja az... Olyan ez a könnypatak, mint az üstökös uszálya, amely végigkíséri az éjszakán a szomorú bolygót, amely édesanyjának, a fényes napnap kebeléből szakadt le... Hány könnyet hullat életében az édesanya?!... Van-e annyi csillag az üstökös uszályában?... Van-e annyi csillag a mérhetetlen, a véghetetlen égen?!... S

mind e könny és fájdalom-tenger egyért... a halott gyermekért fakad az édes anya szeméből és szivéből...

S mégis, én... a megkövült fájdalom... a halottak birodalmának örök őrállója... s mi mindannyian összesűrűsödött könnytenger-kövek... minden zokogást túlharsogóan kiáltjuk bele a vigasztólküli lelkek éjszakájába... édes anyák!... ne... ne sirassátok a halottat s ne bánkodjatok érte, mert ha bezárul is a halott mögött a nagy fekete kapu, de kilincse kívül... a ti kezetekben marad... Ne sirassátok a halottat édesanyák... mert zarándok útjaitokat, melyek e sírokhoz vezetnek, a vigasz napsúgára ragyogja be, melynek fényében megélevenedik s újra él a halott... A sírból visszajárnak a rég eltemetett emlékek is, melyeknek mindenike egy-egy bűvös lánc, mely összekapcsolja a halottat a ti szíveitekkel s gyászoló lelkek kietlenségében megjelenik a vigasz-fény derüje... az örök találkozás lehetőségének megtartó reménysége!..!

Ne bánkodjatok a halottért, ki meghalva is él, hisz beszél róla a néma föld göröngye... az ébredő fűszál... a hallgatag csend... s az édesanya imádságos ajka... „Ne sirassátok a halottat“... hisz őt, a megszentelt anyaföld, a drága szülőhaza göröngye öleli át... s az örökzöld folyondárok... s sírvirágok illatán... s a halottak napja gyertyalángjain keresztül a halott ölelő karjai fonják át a síró édesanyát... s a földöntúli élet delejes árama, mintha összeölelkeznek az édesanya fájdalomával... az édesanyának a síron túl is tartó, soha el nem fogyó, örök szeretetével... Ne sirassátok hát a halottat s ne bánkodjatok érte...

Hanem sirassátok azokat, akiket elvisznek s ki tudja, mikor látják viszont az ők szülőföldjüket?! Múltját s jövőjét megbükködté nép térdel az Úrnak lábainál... Érezzük, hogy a közös kenyér szükség és sorsunk mostohasága testvérekké forraszt össze minket. Egyért küzdünk minden erőnkkel... egyért imádkozunk... a mindennapi kenyérért! S ez a kenyér — érezzük — egyre szűkebbre szorul... a diadalmas munkára lendült kar egyre alább hanyatlik s a megfeszült izmok lankadnak, mintha láthatatlan kéz erejüket vágta volna el. S a megfogyatkozott kenyér nyomán új vágy támad a reménytelen, kiszikkadt lelkekben... el innen bárhova a világon!... S aztán évről-évre sötét, fekete serég kél útra... halálra kárhozott élőhalottak... népünk vérző testéről leszakadt eleven húsdarabok,

mind e könny és fájdalom-tenger egyért... a halott gyermekért fakad az édes anya szeméből és szívéből...

S mégis, én... a megkövült fájdalom... a halottak birodalmának örök őrállója... s mi mindannyian összesűrűsödött könnytenger-kövek... minden zokogást túlharsogóan kiáltjuk bele a vigasztólküli lelkek éjszakájába... édes anyák!... ne... ne sirassátok a halottat s ne bánkodjatok érte, mert ha bezárul is a halott mögött a nagy fekete kapu, de kilincse kívül... a ti kezetekben marad... Ne sirassátok a halottat édesanyák... mert zarándok útjaitokat, melyek e sírokhoz vezetnek, a vigasz napsúgára ragyogja be, melynek fényében megélevenedik s újra él a halott... A sírból visszajárnak a rég eltemetett emlékek is, melyeknek mindenike egy-egy bűvös lánc, mely összekapcsolja a halottat a ti szíveitekkel s gyászoló lelkek kietlenségében megjelenik a vigasz-fény derüje... az örök találkozás lehetőségének megtartó reménysége!..

Ne bánkodjatok a halottért, ki meghalva is él, hisz beszél róla a néma föld göröngye... az ébredő fűszál... a hallgatag csend... s az édesanya imádságos ajka... „Ne sirassátok a halottat“... hisz őt, a megszentelt anyaföld, a drága szülőhaza göröngye öleli át... s az örökzöld folyondárok... s sírvirágok illatán... s a halottak napja gyertyalángjain keresztül a halott ölelő karjai fonják át a síró édesanyát... s a földöntúli élet delejes árama, mintha összeölelkeznék az édesanya fájdalomával... az édesanyának a síron túl is tartó, soha el nem fogyó, örök szeretetével... Ne sirassátok hát a halottat s ne bánkodjatok érte...

Hanem sirassátok azokat, akiket elvisznek s ki tudja, mikor látják viszont az ők szülőföldjüket?! Múltját s jövőjét megbükkölte nép térdel az Úrnak lábainál... Érezzük, hogy a közös kenyér szükség és sorsunk mostohasága testvérekké forraszt össze minket. Egyért küzdünk minden erőnkkel... egyért imádkozunk... a mindennapi kenyérért! S ez a kenyér — érezzük — egyre szűkebbre szorul... a diadalmas munkára lendült kar egyre alább hanyatlik s a megfeszült izmok lankadnak, mintha láthatatlan kéz erejüket vágta volna el. S a megfogyatkozott kenyér nyomán új vágy támad a reménytelen, kiszikkadt lelkekben... el innen bárhova a világon!... S aztán évről-évre sötét, fekete serég kél útra... halálra kárhozott élőhalottak... népünk vérző testéről leszakadt eleven húsdarabok,

a mindennapi kenyér himnuszának világba sikoltó fájdalmas melódia foszlányai... véreink... a mi testvéreink! Gyötrelimmel kikövezett útjuk ott kigyózik szerte a világon, hol könnyhullatás a munkabére... s a mindennapi falatkenyér ízét hazakiváncozó lelkek sóhaja teszik keserűvé... Ott robotolnak a bányák mélyén, ezer halált lehelő mocsarak vidékén, akiket már nem tarthatott vissza a szülőföld szeretete... a drága édes anyaföld esdeklő szava... az ismerős rónák és halmok... a muskátlis kis ablakos szülői ház... s szeretteiknek szénaillatos temetőben süppedő hantjai... S e fájó gondolatra befelé vérző szivünknek, értük hulló vércseppjei fakasztják fel a próféta igazságát: sirassátok azokat, akiket elvisznek s ki tudja mikor jönnek vissza s mikor látják ők viszont az ők szülőföldjüket... Sirassátok, mert messze idegenben: Fekete tarlóján sötét bányamélynek, ritkán szól a nóta, ritkán zeng az ének... hazavágyó sóhajoknak sziklafal a gátja, mert oda haj! nem ér el sohasem az égnek melegítő, fénylő, vidám napsugárja... Sirassátok... mert:

„Fekete tarlóján sötét bányamélynek
A szivek, a lelkek fájó vágyban égnek.
Régen tova lűnt már az imádott róna,
Idegenbe vitte szegény magyar népet,
Elálmodott vágyak fekete hajója.

Idegenbe vitte, ahol más az ének,
Szeretetet, jó szót oly fukaran mérnek,
S koldus alamizsna az is, amit adnak —
Fekete tarlóján sötét bányamélynek,
Fájón hull a könnye mindig a magyarnak“!

Sirassátok azokat, akiket vágyuk idegen föld partjaira sodort, mert jeltelen sírjuk ki tudja hol domborul s ki tudja viszont látják-e még drága szülőföldjüket?! Sirhatsz édesanya, Te áldott szülőföld, sirathatod elhagyott magyar fa sorsát... mert pusztulunk, veszünk s mint oldott kéve szét hull nemzetünk, hisz emlődről, a magyar rapszodiának világban bolyongó s kietlen sorsabilincsét tépdeseő gyermekeid szakadtak le... talán örökre!...

* * *

De itthon maradunk mi... mint varjuk a száraz jegenyén, elgyöngülve bár, de görcsösen ragaszkodva életünk fájához...

Nem... nem akarunk azok sorsára jutni, kik elhagyták a földet, mely ápolta s mely hivatta lett volna, hogy egykor elta-
karja... Szegények vagyunk... nélkülözünk, ha kell éhezünk
s ha csak rongyaink maradnak is, de foszlányaikat drága ered-
lyeként őrizzük... Ha sziklát törünk is... ugarunk, ha kőszirt,
rövidebbre fogott csákánnyal kezünkben, verejtékezünk... dol-
gozunk... de itthon maradunk!... Mert ez az a föld, amelyen
kívül, a nagy világon nincsen számunkra hely, ahol áldjon,
vagy verjen, sors keze, itt élünk... halnunk kell!... Ámen.

Petrozsény.

Weress Béla.

Egyházi beszéd.

Alapige: Pál. Filippi levél I. r. 21. v.nekem
mind életemben, mind halálomban nye-
reségem a Krisztus".

Mi mindig többről-többre, nyereségről-nyereségre szeret-
nénk jutni azon dolgokban, melyek kedvesek előttünk. És a
legtöbb ember előtt az anyagi kincsek és világi örömök ked-
vesek. Ezek pedig, ha megszerezhetjük is, rendszeren csak kétes
értékű és rövid tartósságú nyereségeknek bizonyulnak. Földi
kincs nem ad szívnyugalmat, sem testi, lelki békességet s az
élvezeteket, e világ kínált gyönyöreit oly sokszor nyomon követi
a lehangoltság, undor és fájdalom. Mégis a mulatságok olyan
népesek, a korcsmáknak olyan sok látogatója van s egy-egy
vásáron — mintha senki sem akarna elmaradni — tolong a
nép úgy, hogy a mostani nyomorult gazdasági helyzetben is
vannak, kik e gondolatokkal foglalkoznak: szaporítani a mu-
latóhelyeket, kibővíteni a vásártereket, mert ezeket látogatják
legszívesebben az emberek.

Óh hogyha egyszer az a gondolat villanna át az ember-
ség lelkén, hogy szaporítani kell a keresztény hitvallásos isko-
lákat, kibővíteni a templomokat! Ha az anyagi kincsek helyett
lelki kincsek, mulatozások helyett a jézusi érények gyakorlása
lenne kedves előttünk s ezekben akarnánk többről-többre jutni,

akkor tehetnénk szert maradandó és boldogító erejü kincsre s lenne nekünk is, mint Pál apostolnak, nyereségünk a Krisztus.

A Krisztus nyereség. Nyereség volt Pál apostolra és csak nyereség lehet reánk nézve is mindenkor.

Pál nem volt mindig a keresztény eszmék apostola. Élete első felében, mint Saul, ő volt a törvény vallásának egyik legbuzgóbb követője s első keresztények kegyetlen szivü üldözője. Ilyen élettől minő sikert remélhetett Saul? Talán pillanatnyi dicsőséget, feletteseitől jutalmat, társai részéről elismerést, a történelemtől egy sötét, véres emléket, a halálos órán lelkifurdalást s pályája elvégződött volna a sírnál, mint annyi társaié, ez lett volna múló és fájdalmas nyeresége.

Ámde a damaszkusi úton megváltozott számára minden, mert megváltozott ő maga egészen. Saulból Pál lett, a kereszténység üldözőjéből Jézus vallásának legbuzgóbb apostola. A Jehova félelem helyett a mennyei Atyába vetett élő hit és rendíthetetlen bizalom töltötte be keblét. Szive a gyűlölködés helyett szeretettel telt meg, durva, üldözéshez szokott szellemét felváltotta a bátor, de megértő és megnyerő gondolkozás. A damaszkusi út óta a martirhalálig s azóta is az örökkévalóságig nyeresége lett Pálnak a Krisztus. Nem nyert ugyan földi hatalomtól elismerést és jutalmat, de Istentől nyert olyan hitet, mely erőforrássá lett a reászakadt megpróbáltatások között is a lankadatlan munkában s világossággá a halál árnyékának völgyében; nyert olyan reménységet, mely csüggedni nem engedte a legkilátástalanabb helyzetben sem és nyert olyan szeretetet, melynek Istenhez és Jézushoz kapcsoló erejét el nem szakíthatta többé soha semmi. Ilyen nagy nyereség tudott lenni Pálnak a Krisztus, mert átadta magát egészen a legfelségesebb életpélda követésének. Ő méltán mondhatá: „Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus”. S mint finom oltógallyal beoltott fa az értékes gyümölcsöket, úgy nyerte meg Pál az Isten akaratán megnyugvó békességet, jó cselekedetekben gazdag életet és az örökkévaló jó emlékezetet s lett mindenekben fájdalomnoknál feljebbvaló a Krisztusban.

S ha most olyan nehéz, szinte lehetetlen egymáshoz közelebb hozni a nemzeteket, ha a különböző egyházak között versengés tárgyai olyan dolgok, melyekre nézve közösen kellene munkálniok, ha az emberek egymással kibékíthetetlennek látszó ellentétben állanak, mindennek az az oka, hogy kevés

a Pálhoz hasonló ember, kinek nyeresége lenne a Krisztus. Saulus lelkével járunk a világban, gyűlölködő elfogultsággal tekintenek egymásra a különböző felekezetek irigység teszi vérszomjas ellenségekké a nemzeteket s az önzés gátolja az egymásmegértés szellemének diadalát.

Testvéreim! Nem akarok rámutatni arra, hogy az esztendők alatt, melyeket eltöltöttünk a földön, minő életeredményeket érhattünk el, mi a nyereségünk, de arra emlékeztetek, hogy ez esztendőnek is immár a 10-ik hetében vagyunk, túl a farsangon, mellyel a világi javak és örömök után sovárgó ember kezdeni szokta az esztendőt és kérdezem: mi nyereségtek van ez idő alatt? Ha földi kincs, ki tudja, meddig lesz a tietek, ha öröm és gyönyör, tán el is múlt már s szomorú emléke maradt, de ki mondhatná meg, hány emberre nézve az eredmény megfélekedés Isten házáról és az embertestvéri kötelességekről, pénzen váltott belegség és nehéz viszonyok miatti csüggedés, a jelenben hitetlenség, jövőben reménytelenség, a halállal szemben félelem. Mennyi fájdalmas eredmény s csak azért, mert nekünk még minden más nyereség fontosabb és elsőbb, mint a Krisztus. A mi kereszténységünk nem igazi Krisztus követés, pedig egyszer már vége kellene legyen ennek a képmutató világfarsangnak, mely álarcáját talán csak a farsangi időszakban teszi le vagy takarja el, hogy a duhaj, élvezetsovár természet annál elemibb erővel törjön ki belőle. Ideje volna már, hogy az előítéletek ködén és a gyűlölség sötét fellegén keresztül meglássuk a legszeretőbb szívű embertestvért, Jézust. És ha igazában megláthatnók, ragaszkodnánk hozzá, mert megéreznők benne azt a szeretetet, melyet megnyerni óhajt a szív, mely nélkül sivár és céltévesztett az élet, hol a közöny fásultságával és fáradt lemondással csatangolunk a világban.

Pál apostol életéből teljes biztonsággal lehet következtetni arra, hogy ő Jézus követője volt, a mi életünk eseményeit vizsgálva azonban nehéz lenne hasonló megállapításhoz jutni. Nekünk még nem nyereségünk a Krisztus. Mi még nem jutottunk el életünk damaszкуси útjára.

Bár e mostani bőjti időszak lenne az a forduló pont, mely a Pál apostoléhoz hasonlóan, egész életre kiható istenáldotta változást életünkben létrehozná. Ámen.

Keressük a feltámadott, az élő idvezitőt

Alapíge: Ján. XX. 13., 18. „Elvitték av én Uramat és nem tudom: hová tették ötet... És elméne Mária, hirdetvén a tanítványoknak, hogy ő látta az Urat“.

Borus érzelmek, gyászos gondolatok, melyek ólomsullyal nehezettek a szívre és fejre mintha eltűntek volna a tavaszi napfény sugaránál, az égnek és csillagainak barátságos mosolyánál? Csüggedés és reménytelenség, melyek az elzárkózottságban a megsemmisülés elszomorító érzelméből és gondolataiból származtak, mintha beolvadtak volna most az örökélet örömébe, az ujjászületésnek reményébe; mintha beolvadtak volna most, amikor rügy fakad az ágon, illatos ibolyát, virágokat szedünk a vígan csörgedező patak s az újra megszólalt madárdal hangjainál? Mintha nem veszítettünk volna soha semmit: ma feledünk; mintha sohase sírtunk volna: ma örvendezünk s mintha napjaink, éveink számát apasztani tudnók: megifjodunk; megifjodunk lélekben és gondolatban, vágyódásainkban és bizodalunkban. Így volt-e ez egykor régen, ama nagy, ama nevezetes hajnalon, amikor először derengett husvét reggele az emberiség életére?! A fű, fa, virág akkor is bomlottak, akkor is nyílt és illatozott, az ég mosolygott, a szellő lebegett, csattogott a madár, csevegett a patak és ragyogott a nap; de ott, ott a Golgotán sötétség honolt, néma bánat a keblekben, amott meg félelem a szivekben... Jézus pihen... Kőkoporsóban alussza álmait... A végletek találkoznak: találkoznak a *hozsánnák* és a *feszítsd meg napja*. S a hanyatló nap búcsúsugaránál alig volt már idő az első csillag feljötteig,

hogy Jézust nagy pénteken hamarjában sírba telessék s követ hengerítsenek a sírnak szájára. Nincs hát bevégezve még a temetés se s újra két szélsőség: *nagypéntek alkonya* és *husvét hajnala* összetalálkoznak. Összetalálkoznak örök bizonyságául annak, hogy nem az élet a halál föltétele, hanem a halál: az életnek föltétele.

Csodás, csodálatos esemény előttünk a husvét reggeli történet. S ki csak a tudás fegyverével nyúl hozzá ennek mibenléte kimutatásához: csalódva fog visszatérni a mélységből és magasból; csalódva fogja félretenni a szentiratokat is, mert oly összefüggő, világos és tiszta tényeket, melyek összes kétségeit eloszlathatnák, azokban sem fog találni. És az, ki a portestet akarja visszavenni a porból és az örökké tökéletesülő lélek által hurcoltatni, azt az Istennek folyton tökéletesbülő világain keresztül, míg kibontakozva majd gyarló lakhelyéből, a lélek egy lehet az atyával: az is csalódní fog kutatásában, bizodal-mában s megfejtést a husvétí csodálatos s mégis egyszerű, az Isten törvényei szerint oly természetes eseményre soha sem fog hozni. E kérdés megfejtéséhez hittel kell nyúlni és pedig oly élőhittel, mely nem ismer korlátot a mélységben és magasságban s mely elmozdítja ama hegyeket helyükről, melyek miatt nem láthatja a lélek szemtől-szemben az Istent.

„Jézus föltámadott!” E jelszó tölti be ma a keresztény világot. De hát hol van ő? Ezt kérdezi a kételkedő. S valóban az, aki tisztában van, hogy miben áll a föltámadás, az örök-élet, vizsgálva az élet menetét, az emberiség élelét: jogosan is teheti fel ma a kérdést. „Jézus feltámadott!” Mária ezt nem tudta; szerető szívvel, kegyeletes érzelmekkel, aggódó lélekkel ment hát a hét első napjának hajnali óráiban, hogy bevégezze a temetést, bebalzsamozza az Úrnak testét. „De kicsoda veszi el a követ a sírnak szájáról?” Kérdé. S már nem vala ott a kő, nincs Jézus a sírban. Élet és eszme, szeretet, jóság és igazság: ez vala Jézus és ő nincsen a sírban; könnyzápor ömlik Mária szeméből, kétségbeesés tör ki kebléből: „elvitték az én uramat és nem tudom, hová tették őtet!” Keresi, keresi az életet és eszmét, a szeretetet és igazságot, de: „elvitték az én uramat és nem tudom, hová tették őtet”. Keservek után bár, de Mária letörlé könnyeit, hallá a szózatot: „Jézus feltámadott”; megvigasztalódott, „mert ő látta az urat”. Jézus föltámadott és él! Ez ma a jelszó mindenütt. Mint Mária egykor, jertek keres-

sük mi is ma a föltámadott, az élő Idvezitőt s lássuk meg: kell-e sírnunk s lesz-e vigasztalásunk?

* * *

Keressük, keressük ma a föltámadott, az élő Jézust. Keressük őt ott a temetőben. Egykor, régen találkoztunk vele a Lázár sírjánál s a naini özvegy fiának koporsójánál, mikor felszárítá a könnyeket a sírnál, a koporsónál s visszaadá a testvért a testvéreknek, a fiát az anyának, mikor győzedelmeskedett a sötétség felett s örökéletnek előhitét adá a keblekbe. Egyszer, régen a jövő szentléleknek előcsarnoka volt a temető helye s kapu a halál egy szebb, egy dicsőbb életbe, melytől nem remegett, hanem, amelynek sugárzó arccal, vágyó lélekkel ment elébe a keresztény, mert szenvedésen, halálon keresztül várta a megdicsőülést, a léleknek Istennel való egyesülését. Egykor, régen megnyílt az ég a hívő, a bizó lélek előtt és látta az-embernek fiát az Isten dicsőségének jobbján. Óh! a föltámadott Jézus ott volt, ott élt akkor a keblekben. De ma megállunk a temető kertben, a koporsók mellett s ma nincs vigasztalás; könnyeknek zápora ömlik, sóhajok törnek elő, panasz, zúgolódás hallik Isten ellen, a keservek nem szűnnek s mintha csakugyan az emberi lélek egyesek agyrémében megszületett tisztítótűzbe vonulna s nem az Úr elé, az örökéletbe: foly, foly az emberi lélekben az elhunytakért a jajveszékelés. S az idvezitőt, kitörülte a könnyeket, ki az örökélet hitével, a viszontlátás reményével eloszlatá a fájdalmakat, nem találjuk sehol. Nem! mert „elvitték az én uramat s nem tudom, hogy hová tették őtet“.

Egyszer, régen bélpoklosok, lelki vakok, publikánusok, erkölcsi elzüllöttek járultak Jézus elé; megtértek a bűnösök, új élet ösvényére léptek a gonoszak, a megvetett fölemelkedett s újra ember lett, testvére annak, ki Istentől küldetett és mindeneknek és szegénynek, gazdagnak, tudósnak és tudatlannak egyenlő kegyelem, egyenlő jóság és szeretet biztosított Istentől, kinek-kinek az ő lelke szerint. És ma? Óh, ma az erkölcsi züllöttek, mint ragályos betegek elkerültetnek, ma egy rossz pénz többre becsültetik, mint az emberi léleknek megmentése; üres jelszó, valóságos csalás a testvériség szózata, az üldözöttek' nincs pártfogója, a rangkórság korlátot állít az emberek közé, az egyenlőség gúnyszó, a szeretet hazugság; hol van,

oh hol van hát ma a föltámadott, az élő Jézus az emberek erkölcsi világának életéből? „Elvitték az én uramat és nem tudom, hogy hová tették őtet!”

Reményeink összeomlottak, hitünk elhagyott, keserves sírással állunk meg a múltak emlékeinél. S míg ezt tesszük, halad az idő, késik a munka, fogy az életerő, közelg a jövő és az ítélet s egy eljátszott életet mi sem tesz jová. És nincs, aki beleszóljon: az élet komoly, az élet való, nem álom, hanem munka az; nincs ki ösztönözzön: „hadd temesse el a múlt az ő halottját, te pedig elmenvén, hirdessed az Isten országát”; nincs, aki biztasson és új életet adjon, mert: „elvitték az én uramat és nem tudom, hogy hová tették őtet”.

Keressük, keressük a föltámadott, az élő Jézust az emberek hitében, a vallásban, az egyházakban. S a hit a legtöbb helyen kítaszitá őt az emberek közül, a példányképet elérhetlenné, rejtelmessé tette; a vallás bezárta őt a dogmák temetőjébe és ott bebalzsamozva az emberi leleményes ész és évszázadok ádáz vitája pedig megtépé ama köntösét, „amely varrás nélkül vala”. És az egyházak? Oh ezek nagy része még jó, ha hirdeti, mert úgy sem követi Jézusnak igazi és tiszta, fölemelő elveit, tanításait. Jézus szolga volt, az egyház ma hatalom, ő tanított, az egyház ma parancsol és uralkodik; ő szegény volt s tövis koronát viselt, ma trón, biboröltöny, korona kell az egyházfejének, ő megbocsátott ellenségeinek is, ma átok sújtja azt, kit szabadabb szellem lelkesít, előtte a lélek volt a fő, ez szabta meg az utat az égbe, ma földolog a szer-tartások betartása s csak az egyház útja vezet az idvességre. Keresem, keresem Jézust a hit, a vallás, az egyházak körében, de a kereszténység életéből „elvitték az én uramat és nem tudom, hogy hová tették őtet”.

* * *

De hát ha a világnézetét s az emberiség életét vizsgálva és abban a föltámadott, az élő Jézust keresve, van okunk sírni, önként kérdezzük: lesz-e majd valahol, valamikor és valamiben *vigasztalásunk*? Mária kereste Jézust és végre is vigasztalást lele: „mert ő látta az urat” s elhirdette ezt a tanítványoknak. Hitünk, reményünk szerint így lesz ez velünk is, mert Jézus mondá: „Keressétek és megtaláljátok”. Áldott a szomorúság és fájdalom, áldott a könny és keserv, mert új világot

tárnak fel ezek előttünk; sötét szemüvegen keresztül nézhetünk csak a napba és fájdalomon keresztül az örökvilágosságnak honába. Keressük, keressük hát tovább a föltámadott, az élő Jézust, mert hiszen egy-egy helyen, bárha elrejtve is a világtól, talán csak megtaláljuk őt. Megtaláljuk, de hol és mikor? Ott, ott, hol a temető kerítésén vagy kedveseink koporsója mellett letöröljük fájó könnyeinket, levetkezzük keserveinket, elfeledjük veszteségünket; hol elnémulunk és nem nyitjuk meg szánkat mert az Úr cselekedte megpróbáltatásunkat; hol megcsókoljuk fenyítő vesszőjét s bizva-bizunk benne a jelen és jövőre, hol egy szebb haza, egy dicsőbb világ nyílik meg lelkünk előtt, melyben boldogságban látjuk kedveseinket: ott, ott van a föltámadott, az élő Idvezítő. Hol észrevesszük az emberek bűnét, tévedését, de meglátjuk a jóságnak csiráját és keblében, aztán nem félünk, nem szégyenkezünk leülni a bűnösök körébe, hogy őket felemeljük, jó útra térítsük; hol visszaadjuk az embernek önérzetét s hirdetjük a kegyelmet, az emberek és Isten megbocsátását; hol testvérünk-ké fogadjuk a lenézett és megvetett s körülöleljük őt tiszta és önfeláldozó szeretetünknek karjaival: ott, ott van a föltámadott, az élő Jézus.

Igen! igen! kik keblükre ölelik s megáldják a kisdedeket, nem botránkoztatnak meg egyet is az ártatlanok közül, kik soha egy lelket is meg nem méltelyeznek; kik elfelednek szülőt, testvért, barátokat, levetkőznek minden földi érdeket s csak tisztán, őszintén, becsületesen és igazsággal szolgálják az Isten és emberiség ügyét; kik könnyet, szenvedést és nélkülözést tűrnek, de nem hódolnak meg a köznapiságnak, elébe mennek bátran a gúnynak, a keresztnek és Golgotának, de üdvös munkájukból semmit fel nem adnak: azok közt ott van a föltámadott, az élő Idvezítő. Mikor nem irigyelünk semmit és senkit, odaadjuk utolsó falat kenyérünket is az éhezőknek; mikor nem félünk, nem remegünk itt hagyni a földi hajlékot, mert égi haza nyílik meg előttünk; mikor erkölcsi tisztaságot fel nem áldozzuk semmiért, hanem még életünk Gecsemánéjában is úgy imádkozunk: legyen meg az Úr akarata: mindannyiszor ott van, ott él Jézus a kebelben.

Kevés helyen bár, de mégis csak megtaláljuk a föltámadott, az élő Idvezítőt: s a vigasztalás ez a mi számunkra. E kevés hely elég arra, hogy onnan ez életet és eszmét, ez igazságot és szeretet Isten, kinek léte és munkája nincsen helyhez

vagy időhöz kötve, előbb-utóbb győzelemre vezesse. És majd, mikor már győzött az élet és eszme; majd mikor már minden keblet bevilágított ez igazság és szeretet: akkor lesz csak igazán dicső e világ, mert beteljesül mindenkin: „élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus“. Ekkor, ekkor lesz majd mindenütt élet és szeretet, világosság és igazság s ekkor forrik össze a föld és a nagy ég, mert látni fogja mindenki, mint Mária az Urat. Ez lesz majd a legnagyobb vigasztalás!

„Elvitték az én Uramat és nem tudom, hogy hová tették őtet“. Sírjatok, sírjatok, ha Jézust nem találjátok; de örvendjétek, ha őt látjátok és kebletekbe zártátok; örvendjétek, mert akkor nem ti, hanem ő él ti bennetek és így szenvedésen, Golgotán keresztül bár, lesz idvességtek, lesz dicsőségetek. Ámen.

Kolozsvár.

Csifó Salamon.

Megelevenednek-e a halottak?

Alapige: Ezekiel 37. 1-10.

Vettétek-e észre Kedves Testvéreim, hogy a husvéti örömnep szokott hangulatával mennyire ellentétben állanak a felolvasott ígék? Két egészen más, nemcsak időben s térben, de jelentésében is egészen eltérő világ. Az ünnep az új testamentum husvéti, feltámadásos világát nyitná fel emlékezetünkben a maga vigasztaló, bátorító és biztató evangéliumával, győzelmével, a felolvasott ígék pedig a rabságban sanyalódó Izrael szomorú sorsára hívják fel a figyelmünket. Arra az Izraelre, mely az Assyr fogság alatt lélek- és életnélküli szétszórt csont-halmazzá vált, mint ezt a próféta Ezekiel oly találóan nevezi.

És mégis, Kedves Testvéreim, bármily különösnek, szokatlannak és időszerűtlennek is tessenek is első hallásra a felolvasott szavak, bármennyire ellentétben is álljanak a husvétkor felolvasni szokott ígék értelmével és jelentésével, nekem úgy tetszik, hogy a mostani, mai husvétunkhoz e sötét szavakból szőtt kép inkább talál, mintha a feltámadásról olvastam

volna fel valami örvendetesebb, vidámabb husvéti igéket. Mert, tudja Isten, Kedves Testvéreim, ti hogy vagytok vele, de én semmiképen sem tudom a mi mai husvétjainkban feltalálni a husvéti hangulatot. Inkább úgy érzem, mintha nagypéntek gyásza, szomorú, halotti hangulata ült volna rá valami soha le nem rázható erővel szivünkre. Ugy tetszik, mintha nem nyitott sírok között járnánk, melyekből diadalmas erővel kelnek életre az igaz, szent ügyeknek a gonoszság, elvetemültség által eltemetett bajnokai, hanem ellenkezőleg: mintha mindenfelől frissen ásott sírok tátonganának előttünk, melyek — nincsen nap, nincs talán óra sem — hogy magukba ne temetnének egy-egy eltiport igazságot, egy-egy gyalázatba fult szent ügyet, egy-egy isteni jogot, egy-egy kiszenvedett, halálrahurcolt becsületes élelet.

S akik élünk, mintha mi sem élnénk. Csak járunk-kelelünk élettelen bábok, szétszórt csontok gyanánt. Ott vagyunk mi is szétszórva az ítéletnek tágas völgyében, miként Izrael szétesett csontjai. A nagypénteki halál urrá lett felettünk s feltámadás után reményünk sem lehet. Csak fekszünk némán, halotti csendben, mozdulatlanságra, élettelenségre kárhoztatott tehetetlenséggel. S ami megdöbbenőbb e halálban, az nem a halál maga, sem nem a halált okozó külső körülmények, hanem a feltámadáshoz szükséges elevenítő lélek hiánya, az akarás tehetetlensége: az, hogy testileg élünk csak, lelkileg pedig halottak vagyunk. Várjuk, óhajtjuk, sóvárogjuk a feltámadást, de arra érdemessé, képessé tenni magunkat nehéz, meg nem akarjuk magunk. Ha ma az Ur ismét elhozna közénk egy új Ezékielt s a mi ítéletünknek tágas völgyében megkérdezné ismét tőle: „Embernek fia, vajjon megélednek-e e tetemek?” Ő ma sem tudna erre nálunk sem kilátást találni, ma is csak így szólana: „Uram Isten, te tudod!” Nem, mert életünk csak úgy lesz, ha megillet minket is az Urnak az a lelke, mely a feltámadásokat eddig is létrehozta s mely a feltámadásra minket is érdemesekké tehet.

* * *

Mikor Izrael birodalma Salamon király dicsőséges uralkodása után királyul választotta Roboámot és az ő elviselhetetlen uralma alatt két részre szakadt, még akkor sem e szakadás ásta meg e meggyengült ország sirját, hanem az Istentől

való elpártolás, az aranyborju imádás s az ezzel járó anyagi és erkölcsi lezüllés. Ez volt, ami a meghasonlott népre ráhozta az assyr sereget s rabigába hajtotta Izrael konok, kemény nyakát. A nehéz rabságban halódó népben egyedül a próféták tartották a reményt, a szabadulás hitét, az életet. Köztük Ezeziel volt az egyik legnagyobb álmodó. Hogy életet, reményt hintsen elárvult népébe, látomásokat szól, melyekben megható módon ecseteli Izrael feltámadását, a megszáradt csontok életrekelését. S hogy nem valósult meg e szép látomás, az nem a próféta hibája volt, hanem a népé. Azé a népé, mely ahelyett, hogy megtért volna, hogy Istentől illetett nemes lélekkel munkálta volna szabadulása útját, tovább pártoskodott, tovább ette egymást s megérlelte magát az elpusztulásra. Mert a feltámadáshoz, az életrekeléshez, a megszáradt csontok megelevenítéséhez Istennek lelke kell: nemes, áldozatos, magasbatörő, eszményekért küzdő lélek. E nélkül nem volt, nincs és nem is lehet feltámadás. Azok a nagy szellemek, kik maguknak örökéletet biztosítottak, mind e lélekkel voltak teljesek s viszont azok, kik nyomtalanul enyésztek el s az idő mélyében, mind e lélek hiánya miatt jutottak a dicstelen halál kárhozataiba, lettek-legyen akár egyesek, akár nemzetek. A történelem tanúsága mind erre utal, már pedig örökigazság az, hogy „a történelem az élet mestere”. Avagy nem így van-e? Nézzük meg az élet halhatatlan alakjait.

A názáreti mesterben Istennek lelke munkált egy egész életen keresztül. Ez a lélek vezérelte minden cselekedetében, ez a lélek telítette szívét, egyéniségét az emberiséget megváltó örök eszményekkel, ez a lélek űzte, hajtotta szenvedésen, halálon keresztül, úgy, hogy soha, egyetlen pillanatra meg nem tántorulva, az igaz útról le nem térve, folyton előre haladt a kitűzött cél felé s halálával is csak örökéletének hervadhatatlan babérját szerezte meg. Ott vannak a reformátorok: Luther, Kálvin, Zwingli, Dávid Ferenc; az emberiség életének örök alakjai ma is. S miért? A bennük működő isteni lélek erejénél fogva.

S ami így egyeseknél észlelhető és tapasztalható, az élet ama nagy igazságai megnyilvánulnak a nemzeti, faji, társadalmi és vallási közületeknél is. Ott is, hol e lélek volt a vezérfény, a munka az élet irányításánál, jöhetett bár szégyen, megaláztatás, vesztés, elbukás: de a bennük munkáló lélek ereje min-

dig összeterelte a szétszórt csontokat, életet lehelt beléjük és felvirrasztotta mindig a feltámadást; ahol pedig ez nem következett be, oka a lélek hiánya volt s ezért lett osztályrész a gyalázatos, könyörtelen halál, a dicstelen megsemmisülés.

* * *

Megelevenednek-e hát a tetemek? Költözik-e élet a szétszórt csontokba? A történelem azt mondja: igen, ha a lélek él, az Istennek lelke ihlet. De felkelnek-e az árnyak? megelevenednek-e a szétszórt tetemek, a porló csontok ma? Ma, mikor mi ülünk ott az ítélet tágas völgyében; ma mikor nagy-péntek gyásza, halála felettünk lett urrá?

Hiszen valóban olyanokká lettünk mindannyian, mint az Ezékiel szeme elé táruló tetemek, megszáradott csontok. Az idők vihara súlyos szárnyaival ránk csapkodott s mi porba hullottunk e csapás alatt. Élettelen bábok gyanánt bolyongunk a földnek sivár téerein s bár még testileg élőknek valljuk és hisszük magunkat, minden hitünk csak üres képzelődés, vallo-másunk hazug önámítás: fejünk felett ott csattogtatja szárnyát a könyörtelen csontrem: a halál. Testben élünk csak, abban is már csak nyomorult páriák gyanánt, de az életadó isteni lélek már kialvó félben van közöttünk s napról-napra jobban közeledik az elkárhozás. Avagy nem így van-e? Csak portánkon nézzünk körül! Én itt csak egyházi életünkről akarok beszélni.

Oly rettentő sok veszteség ért bennünket az utóbbi évek alatt, hogy már elgondolásuk is könnyet csal az ember szemébe. Pedig azelőtt sem volt okunk vérmes reménnyel nézni a jövő elé. Vagyonosságunk oktalan túltengő tudata úgy ráülepedett szívünkre, lelkünkre, egész érzés- és gondolatvilágunkra, hogy nemcsak azt vártuk, hogy legkisebb áldozathozási megerősítésünk nélkül — egyházunk maga tartsa fenn magát, hanem még inkább kihasználására törekedtünk. Nem az volt a cél, hogy táplálékot adjunk az élő gyökérnek, hanem az, hogy kiszívjuk a benne még meglevő életerőt. Nem adni, venni, nem éltetni, hanem elősködni volt az életelv. Aztán jöttek a súlyos, megpróbáltatással teli évek, melyek napról-napra mind jobban és jobban sorvasztották az egyház élő fáját s a megrontásra törő szándék akkor is csak oly kevesek által ismerttetett fel. Az áldozathozás készsége még akkor is örök álmait aludta. Ama

nehánynak, kiknek szívük és kezük adásra nyilott igaz őszinteséggel, nemes segíteni akarással, sorsa lett akkor is a gáncs, a kárhoztatás, csak azért, mert az áldozni nem szeretők és nem akaróktól is alamnizsnát kért, táplálékot a senyvedő gyökérnek. Jött idő aztán, mikor a központi tápláló forrás is kiszáradt s az erecskéktől, patakocskáktól kérte a tápláltatást. Kérése süket fülekre talált, várása, reménye csalódásba fult. Akiknek oly sokszor, oly hosszú időn keresztül oly sokat adott, akiktől ez egyszer oly keveset s nem a maga érdekében kért, vagy megtagadták, vagy fukar szívvel hozták meg az adást. Tőlünk óriási messziségben élő hittestvéreink megértették az idők jeleinek intését, felénk nyújtották segítő jobbjukat, hogy kimentsenek a pusztulás örvényéből, elhozták szeretetük áldásos gyümölcseit, de mi még most is valahol a régi önhittségnél tartunk s úgy véljük: szabadulásunkhoz elég a hangzatos frázis, az üres szócséplés, nem szükséges hozzá az áldozatos cselekedet is. S még mostan is, mikor már nemcsak a jog, igazság, hanem az anyagi megélhetés talaja is siklik ki lábunk alól, örök szégyenére egyházi életünknek, akadnak olyanok is, kiknek kárörömre torzul az arcuk s maguk az elsők, kik őseik vérrel, verejtékkal szerzett, ránk hagyott szent örökre feltátják éhes szájukat s siettetni akarják a végpusztulást. S ha vannak, kiknek a szívük fáj, a lelkük sajog e veszteségek láttán, nemes fellángolásuk, őszinte fájdalomuk jutalma gúnykacaj. Kialudt a nemes hevület lángja, vagy ha tán még nem is, egy gyenge fuvalom kell még csak s aztán oda van. Hogy mállik, hogy pusztul az ősök teremő, áldozatos lelke, hogy haldoklik, hogy omlik össze létünknek minden őseinktől ránk hagyott alapja, hogy pusztul, semmisül meg minden, miben eddig úgy gyönyörködött szívünk, a jóságos Isten tudja csak. Elragadtattunk az ítélet tágas völgyébe s most mint a próféta által látott csontok, megszáradt tetemek, várjuk a megeleveníttetést. Várjuk, várjuk . . .

* * *

Óh, vajjon megélednek-e e tetemek? Vajjon a szétszórt csontok életre kelnek-e, felkelnek-e az árnyak? Eljön-e a feltámadás napja, mikor ráeszmélünk arra, hogy ha élni akarunk, mentenünk kell valamit a pusztulásnak indult örökségből s hogy ezt megtehessük, fel kell ébresztenünk a bennünk alvó jelket, azt, amit Isten adott nekünk, hogy a földi élet sivár és

muló világából nemes cselekedeteink örök emlékein keresztül kiemeljen bennünket a halálból s feltámasszon egy virágzó, egy boldog életre, melynek vágya ott ébredéz már szebb és boldogabb jövőt álmodó szívünkben, csak megvalósítására nem elég erős még az akarat, nem elég érző a szív, nem elég megértő még a lélek. Csak le kell vetnünk magunkról önző, kicsinyes, földi életünknek porba, pokol felé huzó bilincseit.

Megelevenednek-e a tetemek? Költözik-e élet az ítélet völgyében szétszórtnan heverő csontokba, lesz-e boldog husvét, lesz-e feltámadás, mikor az ősi Sion istenfélő, alázatos szívü, ősi örökségüket megbecsülő istengyermekekkel megtelik? Lesz-e? Uram Isten, te tudod. Add, hogy legyen! Ámen.

Kökös.

Benedek Gábor.

Liturgiánk reformja.

Néhány évvel ezelőtt egyik legaktuálisabb kérdése volt egyházi életünknek a liturgiánk megreformálása. Egyházi lapjaink hasábjain állandóan jelentek meg kisebb-nagyobb cikkek, amelyek mind egyhanguan egy új liturgia bevezetését hangoztatták. Tervezetet tudomásom szerint hármat is állítottak össze, Keresztesi Dénes, Ürmösi József és Benczédi Ferenc lelkészek. Lelkészkörünk székelykeresztúron tartott konferenciája ezzel a kérdéssel behatóan foglalkozott, amikor is az akkori előadó, Kesztesi Dénes tervezetét elfogadta. Sajnos, azóta érdemleges hozzászólás ehhez a kérdéshez nem igen történt. Legujabban azonban úgy hallszik, hogy Keresztesi Dénes, aki ennek a kérdésnek leglelkesebb munkása, újra szívügyének tekinti s illetékes helyen már meg is tette a lépéseket, hogy a liturgiánk megreformálása valahogyan megvalósuljon.

A kérdéssel magam már régóta foglalkozom. Éppen ezért legyen szabad egy pár gondolattal ezen kérdést, annak végleges megoldása előtt, némileg alátámasztani, hiszen soha sem lehet tudni, hogy melyik gondolat fényénél lehet a helyes megvalósítás útját tisztábban meglátni. Tekintettel azonban arra, hogy nekünk egy ilyen fontos kérdés reformjánál nem szabad és nem lehet a külföldi protestáns egyházak kebelében megindult vagy megvalósult hasonló reformtörekvéseket sem figyelmen kívül hagyni, cikkem végén közlök egy istentiszteleti sorrendet Rudolf Ottó, marburgi professornak egy teljesen saját liturgiájából, amelyet marburg egy kis templomában már 5 éve használnak. De nekünk nem szabad e kérdés végleges megoldásánál figyelmen kívül hagyni azon más meglevő liturgiákat sem, amelyeket egyes protestáns egyházak használnak,

mint a lutheránusoknál, vagy amelyeket egyes szabadelvű egyházak alkalmaznak, mint az angol unitárusoknál vagy az u. n. csehszlovák nemzeti egyházét. Derzsi Károly—Martinean imakönyv végén is van egy szertartás-minta házi és családi istentisztelet számára, amelynek hangja és tartalma épen megfelel a mi unitárius felfogásunknak is.

Ezek előre bocsátása után, mielőtt a liturgiánk reformjához a magam észrevételét megtenném, egy rövid történelmi visszapillantást óhajtok tenni általában a keresztény istentisztelet fejlődésére és kialakulására.

Az első keresztények istentisztelete eleinte igen egyszerű volt. Naponta kétszer gyűltek össze, reggel és este. A tanítás és prédikáció a reggeli istentiszteleten hangzott el, az estéli rendszeren a szeretet vendégsége és a hálaadás volt. Később a reggeli istentiszteletek részeit képezték az ó-szövetségi iratok egyes részének, majd az evangéliumoknak és az apostolok leveleinek az olvasása és magyarázása; ima; Krisztus dicsőítő énekek és a zsoltárok éneklése. Az estvéli istentiszteletek főrésze az urvacsora volt, amely egészen a Trajanus-féle üldöztetésig össze volt kötve a szeretet vendégségével és amelyet ima és ének egészített ki.

Az urvacsora, mint szertartás, még a 2-ik század közepe táján is nagyon egyszerű volt. Amikor pedig az üldöztetések miatt az urvacsorát elválasztották a szeretet vendégségétől és összekapcsolták a vasárnapi istentisztelettel, rendszeren az istentiszteletet bezáró ima után osztották ki. A püspök az urvacsorai jegyeket dicsőítő és hálaadó imával áldotta meg, mire a nép „Amen“-t mondott rá.

Az urvacsora, mint az első keresztény istentisztelet középonti része, a 3-ik században már sokkal fejlettebb formát nyert. Ettől kezdve két főrészből állott. Az első rész a következőképpen folyt le: valaki felolvasott egy részt a bibliából; azután valamelyik diakonus elkezdett egy zsoltárt énekelni, amit a gyülekezet halkán kísért; erre a jelenvoltak felállottak s presbiterek és a püspökök intő és tanító beszédeket mondtak. A második rész imával kezdődött, amelyet a gyülekezet fennállva és kelet felé fordulva végzett. A diakonusok az ima után a felhozott adományokat átvették, majd pedig közülök a gyülekezetet az egyik szeretetre intette és egy másik pedig imát mondott. Ezek után a püspök az urvacsorai kenyeret és a bort

megáldva a gyülekezet előtt felmutatta, mialatt a hívek csendesen imádkoztak, önmagukban elmélyedve. Az urvacsora kiosztása után a püspök áldását mindenki letérdelve fogadta. A gyülekezetet rendesen ezekkel a szavakkal bocsátották el: „Menjetek el békességgel“.

A 4-ik és az azt követő századok alatt a kereszténység terjedésével és hatalma növekedésével az istentisztelet úgy alakjára, mint tartalmára nézve lényeges átváltozáson ment keresztül. A korszellem, a megszokott nemzeti hagyományok és különféle népszokások az istentiszteletek átalakulására jelentékeny befolyást gyakoroltak. Az 5-ik század folyamán már tért hódítottak maguknak a tömjénezések, a gyertyák, az örökégő lámpák, a harangok. Az orgona azonban majd csak kis Pipin idejében kezdett bejutni a templomokba. A 4-ik század végén Ambrocius püspök fáradozásának eredménye lett, hogy az istentisztelet keretén belül meghonosult az egyházi énekek felelgető alakja.

Ezekben a századokban keleten még mindig az egyházi beszéd az istentiszteletek középpontja, nyugaton azonban már kezdett az urvacsorában a hálaáldozat fogalma helyett a bűnáldozat fogalma általánossá lenni. Nagy Gergely pápa már kezdett az akkori keresztény istentiszteleteknek misztikus fényt adni, midőn a mise szertartását majdnem a mai alakjában kifejtette. A Gergely-féle karének és mise, tehát a mai róm. kath. liturgia nyugaton különösen a Karoliugok alatt lépett életbe és nem sokára teljesen kiszorította az Ambrocius-féle felelgető éneket. Ettől kezdve a római istentiszteleteken majdnem teljesen mellőzték az egyházi beszédet. A nép vallásos kedélyét a szentek egész hosszú légiójának képtelenebbnél-képtelenebb csodáival és külső, fényes, látványos szertartásokkal foglalkoztatták. Később a XIII. század vége felé a Domokos rend meghonosította a gépies imádkozás rendszerét az olvasó segítségével.

Az istentiszteletek középpontjába tehát Nagy Gergely és a dogmák kialakulásának korától kezdve az urvacsora helyébe a mise, Jézusnak, az istenember folytonos feláldoztatásának szent cselekménye került.

A XIII. századtól kezdve élték a maguk fénykorát a szent színjátékok, amelyeket különösen husvét és karácsony alkalmával a papok a templomokban adtak elő. Az egyházi zene is állandó fejlődésben volt. Az orgona nemcsak hogy bekerült

a templomokba, de folyton tökéletesedett. A több hangon való karéneklés rendszere és elmélete kezdett közkedveltségnek örvendeni.

A reformáció szelleméből önként következik, hogy az nemcsak a tant, hanem a kultuszt is evangéliumi alapra igyekezett visszahelyezni. A reformáció feladata ezen a téren sem lehetett más, mint a kultuszt a céltalan, az érzéseket kápráztató, az evangélium szellemével merőben ellenkező elemektől megtisztítani, egyszerűbbé, érthetőbbé és épületesebbé tenni, szóval az őskeresztény istentisztelet formáját visszaállítani. Természetesen ezt a feladatot a protestáns egyházak a saját benső szellemüknek megfelelően különbözőképpen oldották meg.

A lutheránus egyház az istentisztelet középpontjába az isten igéjének hirdetését helyezte ugyan, de szertartások átalakításában már nem mert a múlttal egészen szakítani, mint ahogyan nem mert sok más tekintetben sem. Az oltár a gyertyákkal és a feszülettel megmaradt ugyan, de már a mise helyett hétköznapokon a biblia magyarázat került. A vasárnapi istentisztelet számára az ó-mise szerkesztést alakba formálták át.

Hétköznapokon rendszeren kétszer volt istentisztelet, mint az első keresztényeknél: reggel és este. A Máté evangéliumát szerdán; a Jánosét szombaton; az apostolok leveleit csütörtökön és pénteken; a káté főbb részeit, az urvacsorát és keresztelést hétfőn és kedden magyarázták. Az istentisztelet énekkel kezdődött, ezt követte a „Kyrie eleison”; egy rövid ima és a napi evangélium; azután a gyülekezet a hitvallást németül énekelte el, amit követett a prédikáció és a „Miatyánk”. Az urvacsora kiosztása rendszeren az istentisztelet után történt. A jegyek felmutatását szintén megtartotta Luther. Az urvacsora kiosztása után az istentiszteletet egy rövid ima és áldás fejezte be.

Zwingli már sokkal bátrabban nyúlt az istentisztelet megreformálásához. A képeket az oltárokat s a velejáró dolgokat teljesen eltávolította. A mise helyébe ünnepnapokon az urvacsorának az eredeti szereztetése szerint való kiosztása tétetett. A kiosztás előtt rendszeren felolvasták az újszövetségnek (I. Kor. 11. rész vagy a János evang. 6. r.) az urvacsorára vonatkozó szövegét. Kezdetben a pap a prédikáció előtt még elmondta az „Ave Mariát” s a gyülekezet az elmondást követő csengettyü hangjára még térdre borult és keresztet vetett. Zwingli a mise helyébe szintén a bibliamagyarázatot helyezte. Az egyszerűség-

ben annyira ment, hogy sokáig még a gyülekezeti éneklést sem engedte meg s az orgonát végképpen száműzte a templomból. Csak később engedett ezen merev álláspontjából, amikor is először az éneklésnek, majd pedig az orgonának is szerepet engedett az istentiszteletben. A zürichi, illetve Zwingli féle istentisztelet sorrendje: közima; egyházi beszéd; ima az elhaltakért; bűnbevallás; Miatyánk; apostoli hitvallás, a szegények segélyezésének ajánlása volt.

A genfi, illetve a Kálvin féle istentisztelet lényegében nem különbözött a zürichitől, csupán a zsoltár éneklésnek is helyet adott.

A magyar református istentisztelet teljesen megegyezett a genfi istentisztelet sorrendjével.

S mivel a reformáció idejében a külső egyenlőségre nem nagyon törekedtek, hiszen akkor fődolog a szellem egysége volt, következtethetünk arra, hogy a mi unitárius istentiszteletünk sem különbözött a reformátusokétól. Az istentiszteletünk középponti részét az egyházi beszéd alkotta, összekötve imával és énekkel. Az orgona csak a XIX. század folyamán kezdett helyet kapni templomainkban.

Ezen rövid és nagyon vázlatos történelmi áttekintés alapján úgy gondolom, hogy nem lesz szükségtelen, ha megfigyeljük azt a viszonyt is, amely a gyülekezet és az istentisztelet között a történelem századain keresztül minden egyes korban meg volt. Talán sok tekintetben megfogja világítani a liturgiánk megreformálásának szükségességét.

Az első keresztény istentisztelet középpontjában, amint láttuk, az urvacsora és az evagélium olvasása és hirdetése állott. Természetes, hogy az akkori kor lelki világában mindkettő szinte elképzelhetetlen hatással volt egy új világ után sovárgó emberi lelkekre. Az urvacsorának szinte mindennapi kiosztása által a hivek maguk is valahogyan közvetlenebbül vehettek részt az istentiszteleten. De ezenkívül is az őskeresztény istentisztelet adott alatt a hivek számára alkalom volt adva arra, hogy mindenki maga is csendesen imádkozhasson. Tehát kereshette és megtalálhatta mindenki önmaga erején azt az élő kapcsolatot Istennel, amelynek következménye a megtisztulás, a megjavulás, a „megnyilatkozott egek” meglátása. Nem is szólva arról, hogy az akkori igehirdetés sokkal egyszerűbb formában és közvetlenebbül szólott a hivek lelkéhez, mint a mai kor igehirdetése.

Később pedig a századok folyamán, amikor a kath. dogmáknak s általában a papuralomnak minden aprólékosságra kiterjedő, isteninek hirdétt rendszere a kiépítésének kezdetét vette, a kultusz is kezdett külső fényben, pazar változatosságban átalakulni. Azonban a hívek ezen tény ellenére sem szorultak sohasem a passzivitás terére. A katolikus egyház mindig biztosított a hívek számára módot az istentiszteleten való aktív részvételre a felelgető éneklés, az önmaga imádkozás által.

A reformációnak azon törekvése, hogy az elmiszticizált istentiszteletnek ősi evangéliumi formáját visszaállítsa, szinte természetes következménye volt azon kor vallásos szükségletének. A kath. egyház az istentiszteletekből szinte teljesen száműzte az evangélium hirdetését, sőt a papság annak olvasását is kizárólag csak magának tartotta fenn. És amikor a reformátorok bátorsága az egyházi beszédet, mint az isten igéjének hirdetését újra vissza helyezte az őt megillető jogaiba s mellette száműzött minden miszteriumot és külsőséget, nagyon is természetes, hogy az evangélium igazságaitól elzárt lelkek örömmel fogadták a reformátorok ezen munkáját. De nagyon is érthető az is, hogy a reformáció korában az istentisztelet formája éppen azért olyan lett, mint amilyen általában még ma is az egyes protestáns egyházak istentisztelete. A róm. kath. kultusz által elhomályosított evangéliumi igehirdetés felszabadulása következtében a reformáció kezdetén az egyházi beszéd a maga egyedüliségében is elégséges volt arra, hogy az istentiszteletet a hívő lélek számára igazán szükségessé, a megújulás és az igaz vallásos élet folytatás állandóan buzgó forrásává tegye. A reformáció korában a prédikáció valóban lelki táplálék volt az evangéliumi igazságokat éhező emberek számára, mert benne Isten szavát hallották beszélni. Természetes, hogy éppen ezért abban a korban senki sem akarta hónapokon keresztül elmulasztani Isten beszédének a meghallgatását, sőt nem is merte volna azt megtenni.

Az eddig elmondottakból egy dolgot megállapíthatunk és pedig azt, hogy évszázadok folyamán a keresztény istentisztelet állandóan változásokon ment keresztül, valahányszor azt az azon kor szelleme úgy kívánta. Azonban az istentiszteletek bármilyen új formát nyertek is az átalakulások következtében, az isten után vágyó lelkek az istentiszteleteken való aktív szerepléséről soha sem feledkeztek meg. A reformáció speciális

szelleme ugyan a hiveket az istentiszteleteken a passzivitás tereére szoritotta, aminek hibás volta ma az „üres templomok”-ban mutatkozik meg. A liturgiánk reformjának gondolatát épen az a tény dobta fel, hogy a protestáns istentiszteletek ma nem bírnak a lelkekre nézve azzal a hatással, mint a reformáció korában. Ha pedig az után kutatunk, hogy miért van ez így, a legtöbb felelet indokul a protestáns istentisztelet ridegségig menő egyszerűségét, a művészet hiányát, a hivek passzív szerepét hozza fel. Nézetem szerint mindezek hozzájárulnak ugyan, de nem kizárólagos okok. A mai protestáns istentisztelet csődjét tulajdonképpen a protestáns igehirdetés csődje okozza. A liturgia reformálásánál legelső sorban is az igehirdetést, a szószéki beszédet kellene visszahelyeznünk az őt megillető helyre s nem volna szabad sokszor még politikai mestervágásokra is felhasználni. Minden egyházi beszéd a teremtő, a megelevenítő életnek bizonyítéka kellene, hogy legyen s nem pedig szépen felcifrázott gondolat-tákolmány. Ennek pedig a legelső feltétele, hogy a protestáns papok ne csak teológusok legyenek, hanem prófétai lelkű igehirdetők, akik érzik és tudják, hogy Istent prédikálják. A reformáció szerintem abban tévedett, amikor az istentisztelet középpontjába legfőképpen az evangélium hirdetését tette, hogy teljesen figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy nem minden pap alkalmas igehirdetésre és nem minden elmondott egyházi beszéd bizonyágtétel Istenről. A protestáns istentisztelet olyan mértékben szolgálja csak hivatását és feladatát, amilyen mértékben hivatása magaslatán áll az a lelkész, aki az istentiszteletet végzi. Nagyon találóan jegyezte meg Niebergall professzor egyik előadása közben: „A protestáns istentisztelet mai ellenségei is felhagynának a maguk gunyolódásaikkal, ha olyan papok prédikálnának, akiknek van mondánivalójuk. Az olyan pap, akinek nincs mondánivalója s csak prédikál, mert kötelessége, jobban tenné, ha a prédikáció idejére megnémulna. Sajnos, ezt nem nagyon teheti meg hivatalból, pedig a prédikációjának minden mondata egy-egy csákányütés a lélek templomán”.

Elméletileg tehát nálunk is a liturgiánk megreformálása tulajdonképpen az igehirdetés, a prédikálás megreformálásával kellene hogy kezdődjék. Azonban ez gyakorlatilag kivihetetlen, mert a prédikáció benső lényegét nem lehet elválasztani a pap személyiségétől. Az igehirdetésnek és a prédikálásnak megre-

formálásával együtt kellene, hogy járjon a papságnak igehirdetőé, prédikátorrá való nevelésének a megreformálása. Már pedig ez sokkal nehezebb feladat és munka, mint egy új liturgiának az összeállítása és bevezetése. Én a magam részéről éppen azért tartom szükségesnek egy egészen új liturgia megvalósítását, mert szerintem egy szép és az unitárius vallásunk szellemének is megfelelő liturgia sok tekintetben pótolni fogja tudni azt, amit a prédikáció fogyatékosága, mint kívánnivalót hátra hagy. Hogy mit jelent egy igazán művészi és szép, a mai kor szellemének megfelelő liturgia, annak beszédes bizonyossága a Csehszlovák nemzeti egyház, amelynek hatása rövid 10 év alatt több, mint 2 millió hivat szerzett.

Természetesen egy minden tekintetben megfelelő liturgiát csak úgy a kabátunk ujjából nem lehet kirázni. Ahhoz nekünk komoly, sok mindenre kiterjedő figyelmet kívánó tanulmányt kell folytatnunk. S hogyha már számunkra csakugyan problémává lett ez a kérdés, akkor nekünk nem szabad a félúton megállanunk és nem szabad félmunkát végeznünk. A Keresztesi Dénes által összeállított liturgia tervezet a liturgia problémáját nem oldja meg s azokat az okokat, amelyekért ez az egész probléma problémává lett, nem szünteti meg, mert *a lényegen, a formán nem változtat semmit* s tulajdonképpen maradna minden a régiben.

Az eddig elmondottak után, mint feleletre váró kérdés maradt hátra még az, hogy milyen legyen egy új, a mai kor unitárius szellemének is megfelelő liturgia. Ez alkalommal még nem szándékozom tervezetet adni, mert az a meggyőződésem, hogy annak összeállítását nem szabad csupán egy embernek végeznie el, hanem egy, ezzel a kérdéssel már régebben foglalkozó lelkész és világi embereinkből összeállított bizottság van erre hivatva. Jelenleg én csak egy pár lényeges és fontos szempontra szeretném az érdeklődők figyelmét felhívni.

Minden istentisztelet célja, hogy annak megszentelő áhítatában a küzdő, a szenvedő, a robotoló, az isten után vágyó ember megtudja érezni az Isten lételetét és jelenlétét, olyan formán, hogy még azok is, akik megszokásból mennek oda, tudjanak megteljesedni a vallásos buzgóság ama teljességével, melynek birtokában érezni fogják az embernek Istenhez való viszonyát és közösségét. Ezen célnak pedig az istentisztelet csak akkor fog tudni megfelelni, ha a hivek benne nemcsak

mint hallgatók vesznek részt, hanem mint aktív cselekvők is. Itt azonban én nem arra gondolok, hogy istentiszteletünkbe vessük be a fennhangon való közös imádkozást, hanem inkább arra, hogy hiveink az éneklés által kapcsolódjanak szorosabban hozzá azokhoz az egyes istentiszteleti cselekményekhez, amelyek a lelkész végez, mint az imádkozás, hitvallomás, bibliaolvasás. Ezt pedig azáltal fogjuk tudni elérni, ha a jelenleg szokásos két meglehetősen hosszú istentiszteleti cselekményt, az imádkozást és az egyházi beszédet s különösen az imádkozást rövidebbé tesszük s a jelenlegi hosszadalmasság helyett a bibliaolvasást és a hitvallomást iktatnók az istentiszteletünk sorrendjébe olyan formán, hogy azok elmondása, illetve felolvasása után a hivesek énekelve felelnének, pl. a biblia olvasás után ilyenformán: „Szent útatad szent igéd nekünk mutassa meg”. Vagy: „Égi harmat, égi szózat szállj szívébe szomjazónak”.

Az ezen elv szerinti istentiszteletnek az az áldásos eredménye volna meg, hogy a több rövidebb istentiszteleti cselekmény sokkal jobban le tudná kötni a mindennapi munkába eltörődött ember figyelmét, mint a jelenlegi 10—15 perces ima és a 20—25 perces egyházi beszéd, nem is szólva arról, hogy az éneklésnek a tudata, már maga figyelni kényszerítené a hiveseket.

És most a fentiek elmondása utáni közlöm Rudolf Ottó marburgi professor által összeállított liturgia szerinti istentiszteletnek a lefolyását, közbe iktatva teljesen az egész istentiszteletnek legjellemzőbb részét, az u. n. „Chorgebete” szerinti imádkozást. Annyit azonban szükségesnek tartok megjegyezni, hogy ezzel a liturgiával nem egyezik az én véleményem sem teljesen. Sok tekintetben nem számol a gyakorlati nehézségekkel s sokkal több van benne a szobatudós elgondolásából, mint a gyakorlati ember tapasztalatából. De azért az egész liturgia a maga szépségében, vallásos elmélyedésében és művészi összeállításában mégis felénk tükrözi azt, hogy milyen szempontokat kell nekünk szem előtt tartani, amikor a liturgia reformjával akarunk foglalkozni.

Istentisztelet sorrendje

Rudolf Ottó marburgi professor liturgiája szerint:

1. Bevezető.
2. Közének.
3. Kyrie.

4. A pap a következő szavakkal üdvözli a hiveket az oltár előtt: „Dicsőség Istennek a magasságban. És béke a földön a jóakarátú embereknek. Az Úr legyen veletek és a te lelkeddel“.

5. Közös ima a „Chorgebete“* imakönyvből ilyen formán a 42. és 43. zsoltár szerint:

Pap: Mint a szarvas kívánkozik a folyóvizekre,

Hívek: Úgy kívánkozik lelkem hozzád óh Isten.

P.: Szomjuhozik lelkem Istenhez, az élő Istenhez.

H.: Mikor mehetek oda, hogy Isten arcát megláthassam.

P.: Az én könnyeim hullása az én eledelem éjjel és nappal.

H.: Mikor mindennap azt mondták nekem: „Hol van a te Istened“.

P.: Miért csüggedsz én lelkem és miért nyugtalankodol én bennem.

H.: Bizzál Istenben, mert még hálát adok én neki az ő orcájának szabadításáért.

P.: Küldd el világosságodat és igazságodat, hogy elvezessenek a szenthegyeidre és te házádba.

H.: Hadd menjek be Isten oltárához, az én vigasságom és örömem Istenéhez. Amen.

6. Biblia-olvasás (rendesen az ó-test.-ből).

7. Ének (1 vers szakasz).

8. Biblia-olvasás (az új-szövetségből).

9. A hitvallomás, vagy a) az apostoli hitvallást énekelve, vagy b) a következő képpen olvasva:

Az Isten lélek. És akik őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.

Az Isten világosság. És mi világosságban járunk, hogy közösségünk legyen egymással, az Atyával és az ő fiával. Jézus Krisztussal.

Mi hisszük és valljuk.

Az Isten erő: És akik az Úrban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint a sasok.

És a mi lelkünk bízik benne.

Az Isten szeretet. És aki szeret, az Istentől született és ismeri az Istent. És mi tudjuk, hogy mi a halálból az életbe megyünk át, mert mi szeretjük felebarátainkat.

Erősíts minket e hitben.

* A „Chorgebete“ imakönyvet Rudolf Otto és Gustav Meschig állították össze. Ebben az imakönyvben különösen a zsoltárok és az újtestamentum egyes részei vannak a fenti módon feldolgozva.

10. Közös ének.

11. Prédikáció.

12. Csöndes elmélkedés, amelyet orgona kísér. Ez alatt mindenki elmélkedve gondolkozik a prédikáció tartalmán.

13. Közös ének.

14. A gyülekezet adományának összegyűjtése, amelyet a pap a következő szavakkal köszön meg: „Uram, fogadd kegyesen hálánk áldozatát, amelyet mi a te tiszteletedre ide hoztunk.

15. Zsoltár éneklés. (E helyett lehet szóló-, karének vagy csak orgonajáték, esetleg zenekar).

16. A „Chorgebete“ imakönyvből közös ima. P. o. Mt. ev. 6. r. 19. v.

Pap: Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön,

Hívek: Ahol a rozsdá és a moly megemészti és a tolvajok kiássák és ellopják.

P.: Hanem gyűjtsetek magatoknak kincseket a mennyben.

H.: Ahol sem a rozsdá, sem a moly meg nem eszi, és ahol a tolvajok nem ássák ki és nem lopják el.

P.: Mert ahol a ti szívetek van,

H.: Ott van a ti kincsetek is.

P.: A test lámpása a szem. Ha azért szemed tiszta, az egész tested világos lesz.

H.: Ha pedig szemed gonosz, úgy az egész tested sötét lesz.

P.: Ha ezért a benned levő világosság sötétség,

H.: Mekkora akkor a sötétség?!

P.: Senki sem szolgálhat két úrnak,

H.: Mert vagy az egyiket gyűlöli s a másikat szereti,

P.: Vagy az egyikhez ragaszkodik és a másikat megveti.

H.: Nem szolgálhattok Istennek és a Mammonnak.

P.: Amit akartok, hogy az emberek ti veletek cselekedjenek, mindent ti is úgy cselekedjétek azokkal,

H.: Mert ez a törvény és a próféták. Ámen.

17. Alkalmi ima, amelynek tartalmát mindenkor a prédikáció tartalma, vagy annak a napnak a jelentősége adja meg. Erre az imára a gyülekezet énekekkel felel, körülbelül ezekkel a szavakkal:

„Szent, szent, szent . . .
Áldott legyen, aki ide jön . . . —
Dicsőség a magasságban . . .“

18. Kérő ima, amely után a *csöndes ima* következik, mi alatt mindenki önmaga imádkozik.

19. A miatyánk, amelyet vagy a pap mond el, vagy a hívek énekelnek. Ha a pap mondja el, akkor a hívek egy dicsőítő éneket énekelnek utánna.

20. Bezáró ima és áldás, amelyet a pap mond ilyen formán: „Szenteld meg Uram a mi kimenetelünket. Őrizz meg Uram, hogy amikor a te házadat elhagyjuk, ne távozzunk el a te jelenlétedtől. Maradj velünk és engedd, hogy mi is veled maradjunk.
Ámen.

21. Kimenő ének.

Ujszékely.

Máthé Sándor.

Bucsúszó.

Midőn az Unitárius Szószék hat évi (1924—1929.) szerkesztésétől megváltam: nem mulaszthatom el, hogy hálás köszönetet ne mondjak azon lelkes és buzgó munkatársaknak, akik dolgozataikkal és tanácsaikkal szerkesztői teendőimet megkönnyítették és a kikkel együtt munkáltuk folyóiratunk hasábjain hitünk és vallásunk, anyaszentegyházunk és önmagunk erősítését.

Gondolom: a szerkesztővel csak az egyén változott, de a szellem és a cél ugyanaz: hittel párosult szeretettel építeni tovább a mi unitárius világunkban Istennek országát.

Munkatársaim csoportosuljanak az új szerkesztő körül és közös erővel haladjanak előre a munkára serkentő cél felé.

A jó Isten áldása legyen mindnyájunkon!

Balázs András,
volt szerkesztő.

Jézus emberarca. Irta: Szent-Iványi Sándor kolozsvári unitárius lelkész. Karácsony előtt hagyta el a nyomdát ez a csinos kiállítású könyvecske. Szerző áhítatos olvasmányt ad az unitárius családok számára, még pedig azon az alapon, hogy a tudomány eddigi eredményeit fölhasználja, mint szilárdan álló tényeket, de a vallásosságban mindig elmerülő, mindig mélykomoly és őszinte. Látszik az az igyekezete, hogy az egyszerűbb emberek szívéhez is hozzá akar férkőzni s ez a legtöbb esetben sikerül is neki. Minthogy igen jól megírt könyv, minden vallásos ember figyelmébe ajánljuk. Megrendelhető a szerzőnél vagy az unitárius lelkészi hivataloknál.